

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนตามทัศนะของนักเรียนและผู้ปกครองในช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม) จังหวัดสระบุรี มีขอบเขตและการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลโรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม)
 - 1.1 ประวัติโรงเรียน
 - 1.2 พันธกิจของโรงเรียน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.2 ความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.3 แนวความคิดและทิศทางการพัฒนา
 - 2.4 วัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.5 ปัญหาที่เด็กและเยาวชนต้องเผชิญในปัจจุบัน
3. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
 - 3.1 ความหมายของบทบาท
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ไทย
 - 3.3 ประเภทของบทบาท
 - 3.4 บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย
 - 3.5 บทบาทของพระสงฆ์กับสถานศึกษา
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.1 ความหมายคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.2 องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.3 ทฤษฎีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา
 - 4.4 วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.5 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
5. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
 - 5.1 ความรับผิดชอบ
 - 5.2 ความซื่อสัตย์
 - 5.3 ความมีเหตุผล

- 5.4 ความกตัญญูกตเวที
- 5.5 การรักษาระเบียบวินัย
- 5.6 ความเสียสละ
- 5.7 ความสามัคคี
- 5.8 ความประหยัด
- 5.9 ความยุติธรรม
- 5.10 ความอดุสาหะ
- 5.11 ความเมตตากรุณา
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ข้อมูลโรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม)

1 ประวัติโรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม)

โรงเรียนหน้าพระลาน(พิบูลสงคราม) (2550,กันยายน 10) เปิดทำการสอน เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2496 โดยมีผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียน คือ นายนาถ อินทวิเชียร นายวงโย บัณฑิตย์ นางจรรยาตรี นาคทอง นายสุข บุญพรม นายฉวย เปลี้นสะอาด และนายจรรยา คลายนาท โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดหน้าพระลานต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2497 นิคมสร้างตนเองจังหวัดสระบุรี ร่วมกับประชาชนได้ร่วมกันย้ายวัดไปอยู่ฝั่งตรงข้ามและยกที่ดินเดิมให้เป็นของโรงเรียนโดย พณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนิคมสร้างตนเอง จังหวัดสระบุรี "พิบูลสงคราม" และได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม) เมื่อ พ.ศ. 2524 โรงเรียนได้พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับเช่น

- 1.1 ปี พ.ศ. 2525 ได้เปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาล
- 1.2 ปี พ.ศ. 2537 เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
- 1.3 ปัจจุบันโรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงคราม) จัดการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1- 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 3

2. พันธกิจของโรงเรียน

- 2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทั้งทางด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 2.2 พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้
- 2.3 สร้างและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
- 2.4 เสริมสร้างศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนและพัฒนาวิชาชีพ
- 2.5 ร่วมระดมทรัพยากรจากชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษา
- 2.6 จัดแหล่งการเรียนรู้บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อกิจการศึกษา

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1. ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

นโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 1-5 นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ในช่วงแผนชาติฯ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน, 2550, มิถุนายน 10)

นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545 กำหนดขึ้นในช่วงแผนชาติฯ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ซึ่งนโยบายเยาวชนแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นแนวทางหลักให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปใช้ดำเนินการเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องและบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งมีสาระไม่แตกต่างจากฉบับที่ 4 คือ ยังคงเน้นการปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ สำนึกในหน้าที่ มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม การได้รับการส่งเสริมสุขภาพ มีคุณธรรมจริยธรรมให้รู้จักช่วยเหลือ ปกป้องตนเองให้รอดพ้นจากอบายมุข การได้รับการพัฒนา ฟันฟู ปกป้อง พิทักษ์สิทธิ์และการส่งเสริมมิตรภาพระหว่างเยาวชนในประเทศกับต่างประเทศตามนโยบายของรัฐ

นโยบายเยาวชนแห่งชาติแต่ละฉบับรัฐบาลมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบใช้เป็นกรอบในการจัดทำเป็นแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับแผนชาติฯ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ในปี 2545 ประกาศใช้ พ.ร.บ. ปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่สุดในรอบ 110 ปีของระบบราชการไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ก่อตั้งขึ้นใหม่โดยยุบหน่วยงานสำคัญ ๆ หลายแห่งเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์บางส่วนของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท บางส่วนของกรมการพัฒนาชุมชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สลายตัวมีฐานะเทียบเท่ากอง คือ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เด็กและสำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชนในสังกัด สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ใช้เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ. 2545-2554 แผนแก้ไขปัญหาเด็กในภาวะยากลำบาก และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาเยาวชนของ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อย โอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุจนถึงปัจจุบัน

2. ความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน (2550, มิถุนายน 10) กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้นประชากรหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่งในการก่อให้เกิดการพัฒนา ถ้าประชากรของประเทศมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ความสามารถ มีความอดทนขยันขันแข็งในการทำงาน มีวิจรรณญาณในการปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ตลอดจนมีคุณธรรมแล้ว สภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจะเจริญรุดหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามการที่จะให้ประชากรของประเทศมีคุณภาพตามที่กล่าวนั้นจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) และเยาวชน (อายุ 15-25 ปี) เสียก่อน เนื่องจากเด็กซึ่งอยู่ในช่วงปฐมวัยของชีวิตมีศักยภาพในการรับการพัฒนาทันทีทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่วนเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยที่เต็มไปด้วยพลังทั้งทางกาย การเรียนรู้และความคิดตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

3. แนวความคิดและทิศทางการพัฒนา

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน (2550, มิถุนายน 10) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ให้ความหมายของเยาวชนว่าเป็นบุคคลอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 80 กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้าง และพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน เยาวชนจึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์และวิถีชีวิตของประเทศไทยที่สมควรได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพและ

สอดคล้องกับพัฒนาการของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ดังนั้นการพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แบ่งกลุ่มการพัฒนาตามช่วงอายุและสภาวะความเป็นอยู่ เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการที่ตอบสนองพัฒนาการของเด็กและเยาวชนแต่ละวัยและการคุ้มครองทางกฎหมาย ดังนี้

3.1 การแบ่งกลุ่มตามช่วงอายุ ได้แก่ กลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีกลุ่มเด็กอายุ 6 - 14 ปีและกลุ่มเยาวชนอายุ 15 - 25 ปี

3.2 การแบ่งกลุ่มตามสภาวะความเป็นอยู่ ได้แก่

3.2.1 เด็กในภาวะยากลำบาก คือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ประสบปัญหาและไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษอย่างมากเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

3.2.2 เด็กที่มีความสามารถพิเศษ คือ เด็กที่มีศักยภาพและความสามารถพิเศษทางด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

3.2.3 กลุ่มปกติทั่วไป คือ เด็กและเยาวชนที่มีได้อยู่ในกลุ่มที่ 1 และ 2 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมากระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นอิทธิพลและแรงบีบบังคับของสภาพแวดล้อมภายนอกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นทั้งโอกาสและภัยอันตรายต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นการปรับแนวคิดและกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นความจำเป็นสำหรับสังคมไทยโดยรวม

4. วัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน (2550, มิถุนายน 10) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนี้

4.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

4.1.1 เพื่อปรับนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นให้เกิดความอยู่ดีกินดีของคนไทยและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

4.1.2 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสามารถปรับตัวได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

4.1.3 เพื่อปรับยุทธวิธีการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ครอบครัวชุมชนหน่วยงานเอกชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

4.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

4.2.1 เพื่อกำหนดความรับผิดชอบทางสังคม โดยมองจากความต้องการของเด็กและเยาวชน ครอบครัวและชุมชน

4.2.2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับแนวคิดและวิธีการจัดบริการให้แก่เด็กและเยาวชนตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล

4.2.3 เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพตลอดจนป้องกัน

5. ปัญหาที่เด็กและเยาวชนในปัจจุบัน

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน (2550, มิถุนายน 10) กล่าวถึง ปัญหาที่เด็กและเยาวชนในปัจจุบัน

5.1 เจ็อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ

การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมเพื่อเป็นประชากรที่มีคุณภาพในสังคมไทย และเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ต้องอาศัยหลักประกันและเจ็อนไขหลายประการ เพื่อผลักดันความคิด พฤติกรรมของทุกคนทุกช่วงอายุในสังคม ตลอดจนกลไกการบริหารทุกระดับให้มีส่วนในการแสดงบทบาทส่งเสริมและสนับสนุน อันจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

5.1.1 เจ็อนไขภายใน

5.1.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มีหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ในฐานะเป็นบุคคลที่มีสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ดังนี้ มาตรา 4 กำหนดให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง มาตรา 28 ระบุว่า บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 30 กำหนดให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันและการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพจะกระทำไม่ได้ มาตรา 80 กำหนดไว้ว่ารัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน และมาตรา 105 กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคมของทุกปีที่มีการเลือกตั้ง เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงทำให้สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของพลเมืองมีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

5.1.1.2 การปฏิรูประบบราชการ ส่วนราชการเป็นจำนวนมากได้ทบทวนสถานภาพและบทบาทของตนเอง เพื่อปรับตัวให้สนองตอบต่อปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการปรับระบบการทำงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญเพราะประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองตามกระแสประชาธิปไตย รู้จักเรียกร้องสิทธิในฐานะผู้เสียภาษีและเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการจัดบริการและสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายราชการในการจัดบริการ

5.1.1.3 การปฏิรูปทางการศึกษา ทิศทางของการพัฒนาประเทศแม้จะ เน้นความร่วมมือและการแข่งขันทางเศรษฐกิจพร้อมไปกับความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม หากการศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการสำคัญที่เอื้อต่อสภาพสังคมไทยในอนาคตเช่นกัน โดยเฉพาะในลักษณะที่มุ่งพัฒนาบุคคล ครอบครัว และการผนึกกำลังเป็นชุมชน ดังนั้นจึงมีการ ปรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน เพื่อพัฒนา ตนเองอย่าง ต่อเนื่องให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

5.1.1.4 การปฏิรูประบบสุขภาพ มีการกำหนดเป้าหมายสุขภาพที่ดีถ้วน หน้าของประชาชน ในปี 2545-2549 เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาสาธารณสุขให้สัมพันธ์กับระบบ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลกระทบกับปัญหา สุขภาพและระบบสาธารณสุขโดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนด้านสุขภาพอนามัย เสริมสร้างให้มีความรู้ ส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรค ดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว ควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยสิ่งแวดล้อมรวมทั้งระบบบริการสาธารณสุข ระบบเทคโนโลยี สารสนเทศ ระบบบริหารจัดการและสภาวะแวดล้อมต่างๆ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพและพละานามัย ที่ดีรวมทั้งจัดลำดับความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในบางโรคที่ยังแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

5.1.1.5 การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสังคมและครอบครัว การพัฒนา เด็กและเยาวชนไม่สามารถกระทำได้ตามลำพัง แต่ยังคงมีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อื่นๆ ซึ่งจะต้องร่วมกันรับผิดชอบด้วย เพราะเด็กและเยาวชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทางด้าน โครงสร้างของสังคม ซึ่งมีสถานภาพที่กำหนดโดยระดับอายุของบุคคลและมีความสัมพันธ์กับวัย อื่นๆ การเริ่มต้นจากแบบฉบับของแต่ละบุคคลในวัยเด็กจะคงความคุ้นเคยกับค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมและส่งผลไปสู่ช่วงอายุต่อไป คือ วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ อีกทั้งยังจะถ่ายทอด ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมไปให้เด็กในช่วงอายุหลังๆ ต่อไป กิจกรรมของเด็กในวัยทารกซึ่ง เคยมีลักษณะเฉพาะเจาะจงจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเด็กเริ่มมีวุฒิภาวะที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลง เหล่านี้เกิดจากการถูกเร้าและทำให้เกิดโดยปัจจัยต่างๆ ของสังคม โดยเฉพาะจากการที่เด็กผ่าน กระบวนการอบรมเพื่อให้เข้ากับสังคมของครอบครัวและสถาบันสังคมอื่นๆ เช่น โรงเรียนวัด และสื่อ ต่างๆ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและสังคมดังนั้น ครอบครัว และสถาบันสังคมต่างๆ ในสังคมไทยจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ เติบโตเป็นบุคคลที่สังคมไทยต้องการ โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อทุกประเภท จะต้องมิจิตสำนึกร่วม รับผิดชอบต่อเนื้อหาสาระรูปแบบการเสนอข่าวสารอันอาจส่งผลกระทบ ด้านลบต่อพฤติกรรมและค่านิยมของเด็กและเยาวชน

5.1.1.6 การติดตามและประเมินผลเป็นระยะ การแปลงนโยบายและ แผนไปสู่การปฏิบัติ มีความจำเป็นต้องติดตามความก้าวหน้าและมีการตรวจสอบคุณภาพเพื่อ แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของผู้บริหารและผู้ให้บริการตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน

กลุ่มเป้าหมายสามารถทราบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันเป็นวิธีการกระตุ้นให้สังคมมีส่วนร่วม รับรู้ตลอดจนเกิดความตระหนักในการเข้าร่วมการพัฒนา ทั้งหมดนี้เพื่อจะได้กำหนดเป็นมาตรการ แก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนซึ่งจะช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา ที่ยั่งยืนได้

5.1.2 เจือนไขภายนอก

5.1.2.1 การเข้าเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลกส่งผลให้เศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น การเคารพและการใช้กฎกติกาการค้าโลกที่มุ่งสู่เศรษฐกิจเสรี ทำให้การค้าการลงทุนมีการแข่งขันที่เข้มข้นรุนแรงมากขึ้น ขณะเดียวกันได้มีการ กีดกันทางการค้าในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ ผู้ประกอบการไทยต้องปรับตัวและพัฒนาาระบบเศรษฐกิจเพื่อสร้างขีดความสามารถแข่งขันใน เวทีโลกได้ ประเทศไทยได้หันมาทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผสมผสานยุทธศาสตร์การ พึ่งพาตนเองควบคู่ไปกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจมหภาค และภาคการเงินให้สอดคล้อง กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

5.1.2.2 ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเมื่อ พ.ศ.2535 ก่อให้เกิดการทบทวนกฎหมายที่บังคับใช้ภายในประเทศ การปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างทาง กฎหมายหลายฉบับเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง พัฒนาและรักษาประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและ เยาวชน

5.1.2.3 ค่านิยมสากล ประชาคมโลกได้ตระหนักและเห็นความสำคัญใน เรื่องความเป็นประชาธิปไตยและการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน การยอมรับว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่อย่างเดียวย่อมละเลยการมองคุณค่าความสำคัญของความเป็นมนุษย์ ครอบครัว ชุมชนและ สิ่งแวดล้อมจะก่อให้เกิดการเสียดุลของการพัฒนาที่รุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องตระหนักถึง อิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอกและสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไปอย่างจริงจัง

5.2 ข้อสมมติฐาน

ทิศทางและการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนในช่วงปี พ.ศ. 2545 -2554 จะตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวางนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนได้เมื่อ

5.2.1 หน่วยงานภาครัฐได้มีการทบทวนบทบาทการทำงานและกระจาย อำนาจหน้าที่ งบประมาณ และบุคลากร ลงสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นผลชัดเจน ภายในปี 2547

5.2.2 สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการตามพันธกิจ ตลอดจนจัดระบบ ครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรการศึกษาตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542

5.2.3 กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการปฏิรูประบบสุขภาพโดยเน้น 3 ประเด็น หลัก คือ ความพึงพอใจจากผู้รับบริการและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาสุขภาพ

ของประชาชน การจัดระบบสุขภาพในเชิงรุก และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีการจัดการ

5.2.4 ประเทศไทยได้ดำเนินงานตามข้อผูกพันทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก อันได้แก่ ข้อผูกพันภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี โทรคมนาคมรวมทั้งมีการตรวจสอบจากองค์กรระหว่างประเทศและจากภาคประชาชน

5.3 ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมีผลต่อการปรับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพราะความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนจะเปลี่ยนไปตามภาวะของสังคมที่ได้รับผลกระทบและแรงผลักดันทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงต้องมีการปรับทิศทางการทำงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นสำคัญ โดยให้มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับกลวิธีให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้

5.3.1 ทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

5.3.1.1 ช่วงเวลาของนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว 10 ปี ครอบคลุมช่วง พ.ศ. 2545-2554 ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัยสามารถคาดการณ์ได้ และสอดคล้องกับช่วงเวลา ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

5.3.1.2 แนวคิดในการจัดบริการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนต้องมีลักษณะองค์รวม คือ เด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชนและมุ่งไปที่ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล

5.3.1.3 ครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดาและผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กและเยาวชนจะมีบทบาทหลักและภาระหน้าที่ในการดูแลขัดเกลารับผิดชอบเด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กรสังคมอื่น ๆ

5.3.1.4 กระจายความรับผิดชอบไปยังท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด

5.3.1.5 ให้สื่อมวลชนซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีอิทธิพลสูงต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาครอบครัว ตัวเด็กและเยาวชน

5.3.1.6 กฎหมายและมีการใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนาการคุ้มครองการป้องกัน และการลงโทษเด็กและเยาวชนรวมทั้งการลงโทษผู้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่

5.3.1.7 มีการปรับแนวคิดของผู้ให้บริการโดยเฉพาะภาครัฐให้ปฏิบัติหน้าที่

ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนให้มีการทำงานที่โปร่งใสทุกด้าน พร้อมให้ตรวจสอบได้รวมทั้งมีมาตรการการติดตามและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน

5.3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนยังคงยึดความต่อเนื่องของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่กำหนดให้มีการพัฒนาลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ โดยให้ความสำคัญกับมาตรการที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งเพิ่มบางมาตรการให้สอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในช่วง 10 ปี

5.3.2.1 เน้นการป้องกันโดยใช้มาตรการคัดกรองเพื่อระบุปัญหา มาตรการโครงการข่ายเฝ้าระวัง และความร่วมมือทางสหวิทยาการ

5.3.2.2 เน้นการจัดบริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และจัดบริการอย่างต่อเนื่องสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี และให้มีการรายงานสุขภาพเพื่อประโยชน์ในการส่งต่อในช่วงของการเปลี่ยนแปลง

5.3.2.3 เน้นการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กและเยาวชนตามวัยให้รู้จักคิดอย่างมี เหตุผลรอบด้าน

5.3.2.4 เน้นหลักการเป็นต้นแบบที่ดีของ บิดา มารดา และผู้นำทางความคิดในทุกระดับอายุ

5.3.2.5 เน้นการพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางสติปัญญาและสังคม

5.3.2.6 เน้นการเตรียมเด็กและเยาวชนให้พัฒนาค่านิยมที่ถูกต้องและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานและงานสุจริตทุกประเภทอย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี

5.3.2.7 มีการจัดบริการและสวัสดิการเฉพาะสำหรับเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ และกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก อันได้แก่ เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลย เด็กถูกละเมิดสิทธิ เด็กประพฤติตนไม่เหมาะสม เด็กพิการทางกายหรือจิตใจ เด็กยากจนที่ขาดโอกาสและเด็กได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ทั้งนี้การจัดบริการให้เด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มจะต้องผ่านการคัดกรองและมีการพิจารณางบประมาณในการจัดบริการระหว่างบิดามารดา และหรือผู้อำนวยการปกครองของรัฐอย่างเป็นธรรม

5.3.2.8 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในมุมมองใหม่ๆ และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ให้การพัฒนาการและให้บริการทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง

5.3.2.9 เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดคุณภาพของการบริหาร โดยปรับบทบาทการบริหารของหน่วยงานภาครัฐเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมได้มี บทบาทและมีส่วนร่วมมากขึ้น

5.3.2.10 มีเป้าหมายเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการกำหนดผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

5.3.2.11 ปรับบทบาทของหน่วยงานกลาง คือสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติให้มีความเป็นมืออาชีพในการส่งเสริมและประสานงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

ปัจจุบันพระสงฆ์มีหน้าที่ตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

1. ความหมายของบทบาท

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, หน้า 131) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นผลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายได้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่นเมื่อใช้สิทธิและหน้าที่อันเป็นส่วนต่าง ๆ ของสถานภาพก็แปลว่าแสดงบทบาท

จำนงค์ อติวิวัฒน์สิทธิ์ (2545, หน้า 37) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกันตามบรรทัดฐานกำหนดไว้

สนธยา พลศรี (2545, หน้า 125) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและแตกต่างกันออกไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น

สุพัศตรา สุภาพ (2545, หน้า 30) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ ต้องเลี้ยงลูกเป็นครู บทบาท คือ สั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาท คือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 602) กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการทำตามบท การรำตามบทโดยปริยายหมายความว่าทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกมา มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคม หรือเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพที่ถูกคาดหวังจากสังคมซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีบทบาทหลายบทบาทและต่างกันไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์ไทย

อมร โสภณวิเศษรุ่งรงค์, และกวี อิศริวรรณ (2537, หน้า 85-86) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์คือผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อความสงบสุขของมนุษย์โลก ภิกษุ เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้เห็นภัย ภัยในที่นี้หมายถึงความทุกข์ในชีวิต ดังนั้นภิกษุเป็นผู้มองเห็นความเป็นไปของชีวิตที่เป็นทุกข์จึงปรารถนากำจัดภัยหรือไปให้พ้นภัยนั้นเสียโดยการละชีวิตฆราวาสออกถือเพศบรรพชิต อีกความหมายหนึ่งของคำว่า ภิกษุ มีความหมายว่า ผู้ขอ ในที่นี้พระพุทธรเจ้าทรงมีความมุ่งหมายที่จะให้พระภิกษุได้ระลึกถึงตนเองในสภาพที่ต้องยังชีพอยู่ได้ด้วยมือขอจากผู้อื่นเพื่อให้ลดความหยิ่งในตนเองเพราะพระภิกษุยังชีพอยู่ได้ต้องบิณฑบาตก็คือการขอซึ่งคนไทยชื่นชอบและพอใจมากที่ได้ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ไม่ถือว่าเป็นการขอแต่เป็นการที่พระภิกษุสงฆ์ได้ให้โอกาสแก่คนได้ทำบุญ สร้างกุศล พระที่ออกบิณฑบาตคนไทยถือว่าไปเพื่อโปรดสัตว์ให้คนได้สะสมบุญไว้ให้ได้มากที่สุด พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้พระภิกษุสงฆ์ได้สำรวม สงบและเรียบร้อย ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ว่าจะมียศทางสังคม การเงินหรือการศึกษาสูงส่งเพียงใดก่อนบวช

พระภิกษุสงฆ์เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและหน้าที่ต่อสังคม พระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงไปแล้วจนถึงเช้าวันใหม่ต้องปาจิตติย
2. ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารซึ่งรับประทานไว้ค้างคืนต้องปาจิตติย
3. ภิกษุดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตติย
4. ภิกษุว่ายนํ้าเล่น ต้องปาจิตติย
5. ภิกษุพึงจักฉันแกงพอสสมควรแก่ข้าวสุก

นอกจากนี้ยังมีระเบียบคำสั่งประกาศของคณะสงฆ์และของมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. ให้วัดจัดควบคุมส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้เป็นประโยชน์แก่วัดในด้านความร่มรื่นร่มเย็น สนับสนุนนโยบายของทางราชอาณาจักรในการรักษาต้นไม้และป่า
2. ห้ามพระภิกษุสามเณรฉันยาที่มีส่วนผสมและออกฤทธิ์เหมือนสุราเมรัยและยาเสพติดให้โทษอื่นใด ห้ามเสพหรือฉีดยาเสพติดให้โทษทุกชนิดเข้าสู่ร่างกาย ยกเว้นกรณีที่ปฏิบัติตามคำสั่งแพทย์เพื่อรักษาโรค

3. ห้ามพระภิกษุสามเณร ประกอบอาชีพเป็นหมอหรือแพทย์รักษาโรค
4. เรื่องเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์ ห้ามเปิดฟังหรือชมดั่งเกินสมควรในวัดห้ามเปิดเพลงหรือชมเพลง คนตรี ละคร เดินรำ มวยและภาคบันเทิงหรือมหรสพต่างๆ ซึ่งผิดวินัยผิดวิสัยสมณะ
5. ห้ามเล่นกีฬา (มวย หมากกรง) ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ
6. ห้ามเล่นคนตรีและดูมหรสพ (ลิเก ภาพยนตร์ ลำตัด ดนตรีลูกทุ่ง รำวง) ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ

7. ห้ามฉันทปลาตบ

8. ห้ามไม่ให้เล่นเตะตะกร้อ เตะฟุตบอลและยกน้ำหนัก

นอกจากนี้พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ต่อสังคมอีกด้วยเพราะพระภิกษุสงฆ์ยังต้องอาศัยสังคมจึงจะอยู่ได้ถ้าสังคมไม่ให้ความสนับสนุน อุปถัมภ์บำรุง พระศาสนาก็จะเสื่อมโทรมและสูญหายไปเป็นที่สุด พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคมดังนี้

1. เทศนา อบรม สั่งสอนให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรมสอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่คุณความดี มีศีลธรรม รู้จักนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้พระสงฆ์สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ นอกเหนือจากที่ได้กระทำตามปกติอยู่แล้ว (เทศนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนา) เช่น การจัดทำหนังสือหรือวารสารออกเผยแผ่หลักธรรม การจัดพระธรรมทูตออกไปเทศนาธรรมตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นต้น

2. จัดให้มีการอบรมสมาชิกทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความสงบทางใจ มีปัญญาพิจารณาเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลายเพราะในสังคมปัจจุบันมีการแข่งขัน การดิ้นรนชวนขายสูงมาก

3. อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัดหรืออยู่นอกวัดก็ตาม เช่น ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน จัดหาอุปกรณ์ต่างๆ ให้แก่โรงเรียน จัดหาทุนสร้างอาคารเรียนโดยอาศัยผู้มีจิตศรัทธาและมีกำลังทรัพย์เพียงพอ

4. นำประชาชนประกอบพิธีในวันสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา รวมทั้งแนะนำ ส่งเสริม อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการจัดงานเทศกาลตามประเพณี เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

5. อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ปูนียวัตถุและปูนียสถาน เช่น ภาพเขียนฝาผนัง พระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ให้คงสภาพดีและสวยงามอยู่เสมอรวมทั้งช่วยแนะนำประชาชนให้ช่วยกันอนุรักษ์ด้วย

6. แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่นและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น จัดทำถนนภายในหมู่บ้าน ปลูกต้นไม้ภายในวัดและริมถนนให้ประชาชนรักษาความสะอาดของบ้านเรือน แนะนำไม่ให้ประชาชนตลอดจนโรงงานต่างๆ ทิ้งขยะหรือระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

7. แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนรักษาป่าและสงวนพันธุ์สัตว์ป่าโดยให้ช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้ใครตัดไม้ทำลายป่าและล่าสัตว์

หน้าที่ของพระสงฆ์ทั้งในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาทั้งนี้ เพราะในยุคใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติคลาดเคลื่อนย่อหย่อนในหน้าที่ดังกล่าวในยุคสมัยนั้นประชาชนก็จะขาดความเคารพนับถือในพระสงฆ์ขาดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมถอยอาจสูญสลายได้แต่ถ้าในยุคสมัยใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนทั้งพระธรรมวินัยและประโยชน์ต่อสังคม ทำให้สถาบันของพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญของชุมชน พระสงฆ์ก็จะมีฐานะเป็นผู้นำทั้งทางด้านจิตใจและทางสังคม พุทธศาสนิกชนก็มีความเลื่อมใสศรัทธาแสดงออกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์คือผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรมะสู่ประชาชนเพื่อความสงบสุขมวลมนุษยชาติพร้อมทั้งปฏิบัติตามพระธรรมวินัย งดเว้นจากข้อที่ทรงห้ามปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาต พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคมนำหลักธรรม อบรม สั่งสอน สู่ประชาชนในสังคมให้มีคุณธรรมจริยธรรม ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่คุณงามความดีมีศีลธรรม

3. ประเภทของบทบาท

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, หน้า 139) ได้กล่าวว่าประเภทของบทบาทเป็นลักษณะบทบาทของบุคคลที่มีบทบาทแตกต่างกันออกไปซึ่งจะแบ่งได้ดังนี้

1. บทบาทตามใบสั่ง (prescribed roles) บทบาทประเภทนี้ เฟื่องเสียงที่การปฏิบัติ ตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับ ความคาดหวังของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการ ยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

2. บทบาทตามใจ (subjective roles) บทบาทประเภทที่สองเฟื่องไปยังจุดที่ว่าความ คาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตราหรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนเอง ตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณาเลือกสรร คัดทอนความพลิกแพลงความคาดหวังนั้น ๆ ให้ เหมาะกับตนจุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

3. บทบาทจริง (enacted roles) บทบาทประเภทนี้ คือพฤติกรรมจริงของปัจเจกชน หลังผ่านขั้นตอน 2 ขั้นตอนข้างต้นมาแล้วหากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือ โครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น ถ้าเฟื่องไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ ก็จะพุ่งในตัวคาดหวังหรือการตีความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าประเภทของบทบาทกล่าวถึงบุคคลต้องแสดงบทบาทตาม ใบสั่ง บทบาทตามใจและบทบาทจริงซึ่งถือว่าเป็นบทบาทของบุคคลที่ปฏิบัติตามหน้าที่และตาม สังคม

นิราศ ยูล (2541, หน้า 30) ได้จำแนกบทบาทของบุคคลไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทในอุดมคติ (role prescriptions) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลอยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง เช่น ครู ต้องมีความรู้ มีจริยธรรม เป็นคนดี สมกับคำว่า ปุชยบุคคล

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (role descriptions) เป็นบทบาทที่บุคคลได้ปฏิบัติจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น เช่น ครูลาภกิจต้องส่งใบลาส่งหน้าเมื่อได้รับอนุญาตจึงหยุดได้

3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (role expectations) เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังจากบุคคลอื่นว่า ตนสมควรจะปฏิบัติอย่างไรในบทบาทนั้น เช่น คาดหวังว่าครูจะเป็นผู้นำทางประชาธิปไตยสามารถปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

4. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 18-22) ได้กล่าวว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยได้ดังนี้

1. บทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมไทยโดยมีการแบ่งบทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมไทยดังต่อไปนี้

1.1 วัดควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางด้านอนุรักษสิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาด เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้และเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย

1.2 วัดควรเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านศีลธรรมจริยธรรมขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นเป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษา แก่เด็กและเยาวชน

2. บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยซึ่งมีกิจกรรมของพระสงฆ์กับสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมของพระสงฆ์ สิ่งที่จะต้องศึกษาแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

2.1.1 สิ่งที่จะต้องละความไม่ดีไม่งามทั้งหมด

2.1.2 สิ่งที่จะทำให้แจ้งถึงจิตถึงใจ

2.1.3 สิ่งที่จะพัฒนา ทำความเจริญทั้งรูปธรรม-นามธรรม

2.2 กิจกรรมของวัด

2.2.1 วัดเป็นที่อาศัยพำนักของภิกษุสามเณร ในทางพุทธศาสนา ซึ่งมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย เป็นสถานที่ปฏิบัติและประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเครื่องผูกพันกับชีวิต ใช้การอบรมทางศีลธรรม

2.2.2 วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน

2.2.3 วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด การเทศนาอบรมสั่ง

สอนประชาชนที่มาทำบุญในวัดในวันธรรมสวนะและในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆ ตาม ประเพณี หรืองานในเทศกาลต่างๆ นำประชาชนประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา รวมทั้งแนะนำ ส่งเสริม อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

2.2.4 วัดและพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

2.2.5 วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของสังคมและประชาชน

2.3 เป้าหมายกิจกรรมของพระสงฆ์ต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคม

2.3.1 ปกครองวัดมีระเบียบรัดกุม

2.3.2 บริเวณวัดสะอาดร่มรื่น ทำความสะอาด ร่มรื่น ด้วยอาคาร สถานที่ บริเวณวัด ลานใจและสภาพแวดล้อมในวัด ด้านสงบ ร่มเย็น ด้วยการศึกษา แสดงธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแพร่ธรรมประสานใจทั้งพระสงฆ์และฆราวาส

2.3.3 มีกิจกรรมอำนวยประโยชน์ต่อสังคมและประชาชน การที่จะไปถึงเป้าหมาย ทั้ง 3 ประการนั้นมีจุดสำคัญที่เจ้าอาวาสจะพึงสนใจดูแลอยู่ 8 จุดด้วยกัน คือดังนี้

1. สงฆ์ คือ พระในวัดสงฆ์ คือพระ 4 รูปขึ้นไปเรียกว่าสงฆ์ หมายถึง

นักบวชในพระพุทธศาสนา ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

2. สมณธรรม คือ ทำกิจวัตร ลงอุโบสถ บิณฑบาต สวดมนต์ไหว้พระ กวาดอาวาสลานพระเจดีย์ รักษาผ้าครองอยู่ปริวาสกรรม โทณมปลงหนวดตัดเล็บศึกษา ศึกษาบทและปฏิบัติอุปัชฌาย์อาจารย์ เทศนาปฏิบัติ พิจารณาปัจเจกขณะทั้ง 4 เป็นต้น

3. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย

4. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก

5. สมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัด โดยเงินที่บริจาคเข้าวัดก็จัดแยกบัญชีในนามของวัด ผลประโยชน์รายได้

6. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้บำรุงวัด

7. สังฆาธิการ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะ

8. สาธารณะสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์

2.4 กิจกรรมของสงฆ์ช่วยเหลือสังคม

2.4.1 ศิลธรรม วัฒนธรรม

2.4.2 สุขภาพอนามัย

2.4.3 สัมมาชีพ

2.4.4 สันติสุข

2.4.5 ศึกษาสงเคราะห์

2.4.6 สาธารณสงเคราะห์

2.4.7 กตัญญูกตเวทิตาธรรม

2.4.8 สามัคคีธรรม

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ และเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยรวมทั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรม ขนบธรรมเนียมคตินิยมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นเป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

4. บทบาทของพระสงฆ์กับสถานศึกษา

ประสพสุข พันธุ์ประยูร (2535, หน้า 215) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ 3 ประการดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมจริยธรรมจำแนกเป็น

1.1 การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรทุกระดับอายุให้ได้บวชตามประเพณีและหากผู้ที่มาบวชนั้น ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์เป็นผู้อุปถัมภ์ อาจารย์ให้นิสัยให้อนุศาสน์และอบรมสั่งสอนอย่างจริงจัง เมื่อลาสิกขาไปก็จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมไทย

1.2 การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญในวัดในวันธรรมสวนะและในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรืองานในเทศกาลต่าง ๆ

1.3 บทบาทด้านการศึกษา

1.3.1 การจัดการศึกษาภิกษุสามเณร จัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้แก่มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2488 และจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490

1.3.2 การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่ประชาชน เช่น การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ การสอนธรรมการศึกษาแก่นักเรียนและประชาชน การตั้งหน่วยพุทธมามกะแก่ผู้เยาว์ในวัดหมู่บ้าน ตำบล การจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดตั้งห้องสมุดในวัด การตั้งโรงมหรสพทางวิญญูณ การจัดตั้งและดำเนินการสำนักวิปัสสนาต่าง ๆ งานเหล่านี้ล้วนชักนำเด็ก ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพของพลเมืองต่อไป

1.3.3 การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ เช่น การพระศาสนาของวัดของชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่เสริมสร้างคุณภาพของประชาชนสืบไป

2. การสงเคราะห์ประชาชนเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติพระพุทธศาสนามีดังนี้

2.1 การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชขนาด แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ งานประเพณีส่วนรวม เช่นเทศกาลต่าง ๆ การทอดกฐิน ผ้าป่า สงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ งานประจำปีของท้องถิ่นต่าง ๆ การทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญบำเพ็ญกุศล เช่น การแนะนำพิธีการ การจัดการเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธี การให้ศีลและสรณะ การเจริญพระพุทธมนต์ การสวดมนต์ การรับถวายทานต่าง ๆ การเทศน์ การอนุโมทนาทั้งงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการตลอดจนงานรัฐพิธีและพระราชพิธี

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียน อยู่ในเมืองการให้ที่พักแก่บุคคลที่มาศึกษาศีล เช่น ชีหรือคนชราทุพพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดส่นปลูกบ้านพักอาศัย

2.4 การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์แม่บังเกิดเกล้าที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียนแต่มีคนจำนวนมากไม่น้อยเลือกไสศรัทธาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านขวัญกำลังใจ

2.5 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เช่น ศาลาการเปรียญเพื่อประชุมราษฎรเป็นหน่วยเลือกตั้งทำกิจกรรมบริหารหรือสงเคราะห์ประชาชน จัดงานรื่นเริงจัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศลตลอดจนการให้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์ในท้องถิ่น

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของตลอดจนเงินทองของผู้บริจาคแก่ผู้ประสบภัยต่างท้องที่และยังมีการสงเคราะห์ด้านวัตถุอย่างอื่นแก่เอกชนและประชาชนอีกมาก

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความปลอดภัยของชาติ และกิจกรรมทางสังคมจิตวิทยาเช่น

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การควรทำและควรเว้น ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครอง

3.2 ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ช่วยสอนหนังสือเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล ชักชวนประชาชนให้มาช่วยงานราชการ

3.3 สงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นที่วัดตั้งอยู่

3.4 ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง เช่น ชักนำหรือเป็นศูนย์กลางให้ทางราชการ อำเภोजัดอบรมลูกเสือชาวบ้าน การอบรมไทยอาสาป้องกันชาติการสงเคราะห์ชาวเขา การช่วยบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษ

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบันให้บรรพชาอุปสมบทกุลบุตร เพื่อศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ จัดสอนศาสนาศึกษา เช่น สอนศีลธรรมในสถานศึกษาแก่นักเรียนและ

ประชาชน โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ ประชาชน ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธรศาสนาเพื่อเป็นการวางพื้นฐานสร้าง คุณภาพของพลเมืองที่ดี

พระมหาสุรศักดิ์ สุรเมธี (ชะมารัมย์) (2550, สิงหาคม 18) ได้กล่าววว่า บทบาท ของพระสงฆ์กับสังคมไทยหลังรัฐธรรมนูญปี 2550 ไว้ดังนี้

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำของคนในสังคม พระสงฆ์ในทุกๆ สมัยถือว่าเป็น บุคคลที่มีคุณค่า ความน่าเชื่อถือและเป็นทีเคารพของคนในสังคม แม้ว่าในทางบ้านเมืองจะมี ผู้ปกครองอยู่แล้วแต่ก็ไม่พ้นที่จะต้องพึ่งพาพระสงฆ์ในยามบ้านเมืองมีวิกฤติอยู่ดี อย่างในเวลา ที่จะต้องออกรบในสมรภูมิแห่งสงคราม คนในสังคมจะเข้าหาพระสงฆ์ เพื่อขอให้ท่านอำนวย อวยพรให้การรบในครั้งนั้นๆ ประสบชัยชนะเหนือศัตรูหรือขอให้ตนเองมีชีวิตรอดปลอดภัยจาก การรบในครั้งนั้นๆ บทบาทของพระสงฆ์ในส่วนนี้จึงปรากฏเด่นชัดมาจนถึงปัจจุบัน

2. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคมสมัยแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนเกิดขึ้น อย่างกลาดเคลื่อนจนเช่นในปัจจุบัน คนในสังคมจึงพากันเข้าไปศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ใน กำแพงวัด พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในวัดจึงทำหน้าที่เป็นครูสอนคนในสังคมโดยปริยายวิทยาการ ส่วนใหญ่ที่สอนกันนั้นยังไม่กว้างขวางมากนัก ส่วนใหญ่คนในสังคมจะพากันเรียนเฉพาะ หลักธรรมในทางพระพุทธรศาสนาเท่านั้น คือ เรียนเอาหลักธรรมในทางพระพุทธรศาสนาเป็นวิถี ชีวิต (way of life) คือคนในสมัยนั้น เรียนวิชาความจริงของชีวิต กล่าวคือ พอเรียนมาแล้วก็ สามารถนำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ในทันทีคนในสมัยแต่ก่อนจึงมี ความผูกพันกับพระสงฆ์และวัดมาก ฝ่ายพระสงฆ์เองก็ทุ่มเทเวลาอย่างเต็มที่ในการถ่ายทอด ความรู้ให้แก่คนในสังคมคน แต่พอมีโรงเรียนขึ้นมาแล้วได้มีการแยกโรงเรียนออกจากวัดจึงทำ ให้บทบาทของพระสงฆ์ลดลงไป ในบางท้องที่วัดกับโรงเรียนอยู่ใกล้ๆ กันแต่ก็ไม่เคยทำกิจกรรม ร่วมกันเลย จึงกลายเป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีการ พยายามรื้อฟื้นบทบาทของการเป็นครูของพระสงฆ์ โดยมีการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนวิดิพุทธ ขึ้นมาหลายแห่ง และก็ค่อนข้างประสบความสำเร็จอย่างมากทีเดียวทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่าง วัดและโรงเรียนกลับมาแน่นแฟ้นเป็นเหมือนดังเช่นแต่ก่อนอีก

3. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม หลายยุคหลายสมัย พอมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคม คนในสังคมไม่รู้จะพึ่งพาใครก็ได้พากันมุ่งหน้า เข้าหาพระสงฆ์ภายในวัดในสังคมของตนเพื่อขอให้เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยคลี่คลายปัญหาที่ เกิดขึ้นนั้นๆ ตัวอย่างเช่น เวลาสามีภรรยาทะเลาะเบาะแว้งกัน ดกลงกันไม่ได้ก็พากันเข้าไปหา พระสงฆ์ภายในวัด เพื่อขอให้เป็นคนช่วยตัดสินว่าใครผิด ใครถูกก็จะทำหน้าที่เป็นคนกลาง คลี่คลายปัญหาให้ พอทั้งสองฝ่ายพอใจก็พากันกลับบ้านไป เป็นต้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่าง เด่นชัดในการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคมในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมาดังนั้นเมื่อ มองถึงมิติทางประวัติศาสตร์ก็จะไม่ยึดติดอยู่กับบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยเพียงแต่ก่อน

มีการทำรัฐประหารในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปีเท่านั้นแต่จะมองกว้างกว่านั้นคือมองภาพรวมทั้งหมดของบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยในระยะเวลาหลาย ๆ ปี เพราะถ้ามองเพียงระยะเวลาไม่กี่ปีจะเป็นคนที่มีกรอบความคิดแคบหรือที่เรียกว่ามีโลกทัศน์แคบการมองภาพรวม ๆ ของบริบทสังคมไทยจะทำให้เข้าใจบทบาทของพระสงฆ์มากขึ้น

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยหลังรัฐธรรมนูญปี 2550 พระสงฆ์ในทุก ๆ สมัย ถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับแล้วยังเป็นผู้นำของคนในสังคม พระสงฆ์ถือว่าเป็นครูในสังคมและสอนหลักธรรมพระพุทธศาสนา คนในสมัยก่อนเรียนวิชาความจริงของชีวิตแล้วนำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตปัจจุบัน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นกลางสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดความสามัคคีในสังคมอีกด้วย

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

1. ความหมายคุณธรรมและจริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 115) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีในทางศีลธรรมที่คุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2545, หน้า 175) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่พึงงามของบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรมเป็นเรื่องของจิตใจ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีความรัก ความปรารถนาดี มีใจกว้าง มีความอดทน มีความเสียสละ มีความคิดเห็นในเรื่องที่ถูกต้องดีงาม และมีความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากการทำความชั่วและความเสื่อมเสียทุกชนิด

สุวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2546, หน้า 235) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม หมายถึง คนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับสูงซึ่งคนที่มีคุณธรรมนั้น นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้วยังมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 253) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร (2547, หน้า 57) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางกาย วาจา ใจ ไต ๆ ที่เป็นคุณไม่เป็นโทษ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 11) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมในจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงกันข้ามกับกิเลส (vice) คุณธรรมคือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ

ในสิ่งที่ตั้งงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วย คุณธรรมสำคัญได้แก่ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่าง ๆ

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่เป็นลักษณะนิสัยที่ดีทางด้านกาย วาจาและจิตใจที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์โดยผ่านประสบการณ์จากการได้สัมผัสโดยการแสดงออกด้วยความเอื้ออาทร ด้วยความมีน้ำใจและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อย่างเป็นธรรมชาติที่สังคมยอมรับ

1.2 ความหมายของจริยธรรม

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2542, หน้า 3) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่ดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่าจะไร คือสิ่งที่ตั้งงาม อะไรคือความถูกต้อง ในสังคมใจ การขโมย การปล้นเพื่อความอยู่รอดถือเป็นเรื่องปกติถูกต้องในหมู่ใจ แต่ในสังคมทั่วไปการขโมยการปล้นเขากิน ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นความผิดที่ต้องมีบทลงโทษดังนั้นสิ่งที่มีความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคล จึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการขัดเกลาอบรมของบุคคลในสังคมนั้น ๆ

บุญมี แทนแก้ว (2542, หน้า 25) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติ หรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมและจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ ศีล (precept) อันหมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อยให้เป็นปกติ กล่าวคือจะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติอย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรมย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผลกรรมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้วก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างจริยธรรม

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2545, หน้า 195) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดีหรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดีสามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติคนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลดีหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรม ย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักจริยธรรมสังคมสิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียนและถูกรบกวนจนเกิดสภาพเสียสุขภาพทางสังคมและระบบนิเวศวิทยา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 291) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร (2547, หน้า 58) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำ ทางกาย วาจา ใจ อันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ

เมสคอน, โบวี, และทิล (Mescon, Bovee, & Thill, 1999, p.64) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานของการควบคุมพฤติกรรมและทางเลือกของบุคคลซึ่งอยู่บนพื้นฐานของกฎ ค่านิยมและความเชื่อด้านศีลธรรม

กริฟฟิน, และอีเบิร์ต (Griffin, & Ebert, 1999, p.89) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความเชื่อว่าสิ่งใดคือความถูกต้องและสิ่งใดคือความไม่ถูกต้องหรือพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ดีหรือพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งนี้พฤติกรรมเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกโดยการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามหรือคุณความดีที่ควรปฏิบัติและยอมรับของสังคม

2. องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

ประกาศศรี สิห์อำไพ (2540, หน้า 48) ได้กล่าวว่าคุณธรรมจริยธรรมเปรียบเสมือนเครื่องชี้้นำทางให้ผู้คนในแต่ละสังคมใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคมดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. ระเบียบวินัย (discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งสังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจย่อมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดผู้นำผู้ตามขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนที่ให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ซาดใดไร้ระเบียบวินัยยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น ๆ จึงควรประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม

2. สังคม (society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นควมมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นกลุ่มชนที่ขยายวงกว้างเรียกว่าสังคม

3. อิสระเสรี (autonomy) การมีจิตสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตมีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตนเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระสามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมปกครองตนเองได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 285) กล่าวว่าองค์ประกอบทางคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วยลักษณะ 4 อย่างดังนี้

1. ความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำใดดีและเลวควรไม่ปฏิบัติในทัศนะของสังคมเป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ค่านิยม หลักธรรม คำสอนที่เป็นปทัสถานของสังคม

2. เจตคติทางคุณธรรมจริยธรรมเป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมจะรวมความรู้และความรู้ถึงในเรื่องนั้นเข้าด้วยกัน

3. เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งและจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจในการกระทำนั้นๆ

4. พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 11) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วยส่วนประกอบ 3 ประการดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้เหตุผล (moral reasoning) หมายถึง ความเข้าใจในความถูกต้องคือรู้ว่าอะไรถูกต้อง สามารถตัดสินใจแยกแยะความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด

2. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดี ความเชื่อ (moral attitude and belief) คือความพึงพอใจ ศรัทธา ความเลื่อมใส ความรู้สึกชื่นชมยินดี ความนิยมที่จะรับมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมการแสดงออก (moral conduct) หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจได้ว่ากระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมนั้นประกอบด้วยระเบียบวินัย ขอบบังคับ กฎเกณฑ์สำหรับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม ความเชื่อหรือความคิดเห็นส่วนตัวที่บุคคลเห็นส่วนตัวที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในสิ่งต่าง ๆ สังคมผลประโยชน์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้บุคคลมีจริยธรรมที่ดี

พิภพ วังเงิน (2549, หน้า 20) ได้กล่าวว่า การเกิดคุณธรรมจริยธรรมอาจแบ่งลำดับขั้นได้ 4 ขั้นดังนี้

1. การเลียนแบบ เป็นกระบวนการได้จิตสำนึก มีความสำคัญมากสำหรับบุคลากรในองค์กร ในอันที่จะพัฒนาตน โดยเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อาวุโส บุคลากรเก่าหรือตัวผู้บริหารทุกระดับบุคคลเหล่านี้ต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่าง ดังนั้นผู้บริหารต้องทำตนเป็นคนมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับลูกน้อง

2. การแนะนำสั่งสอน จากผู้ใหญ่ ครู พระ ญาติ พ่อ แม่ สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลทั้งโดยตรงและทางอ้อม ให้ดูดซึมทางอารมณ์ การเรียนรู้ และเจตคติ การสอนแบบให้รู้ตัว (conscious) ผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์ขาดชัดเจนไม่เชื่อคำแนะนำ แต่การซึมซับจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไป อาจวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองโดยอัตโนมัติซึ่งถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

3. การลอกเลียนแบบ จากบุคคลที่รัก ศรัทธา ชอบ คลั่งไคล้ (craze) เช่น ชื่นชอบ ดารา วีระบุรุษ ฮีโร่ ก็จะลอกแบบบุคลิกภาพจริยธรรม เด็กเรียนจากผู้ใหญ่ที่นับถือ ฉะนั้นถ้า ผู้บริหารหรือผู้ใหญ่ในองค์การธุรกิจมีบุคลิกภาพทางจริยธรรมเป็นที่น่าศรัทธาก็อาจจะเป็นแบบ ที่ดีแก่เจ้าหน้าที่พนักงาน

4. การสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (natural self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (moral self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้ มักจะเกิดเมื่อเปลี่ยนมาอยู่ในสิ่งแวดล้อม ค่านิยมใหม่ ทำให้ละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าก่อน พัฒนา อุปนิสัย ปรับปรุงรูปแบบจริยธรรมของมนุษย์ซึ่งในกระบวนการนั้นมนุษย์พิจารณา ตนเองใน 3 ประเด็น คือ ตัวเราที่รู้จัก ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และตัวเราในอุดมคติ ภาพลักษณ์ เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่า ผู้มีชาติวุฒิ วิทยวุฒิ คุณวุฒิสูงกว่า มียศ ตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงกว่า เช่น ครู อาจารย์ พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ ข้าราชการผู้ใหญ่ นักบวช หัวหน้า นายจ้าง เพื่อนสนิท และอิทธิพลของกลุ่มสังคม

ดังนั้นสรุปได้ว่าการเกิดคุณธรรมจริยธรรม การเลียนแบบเป็นกระบวนการได้ จิตสำนึกการแนะนำสั่งสอน จากผู้ใหญ่ ครู พระ ญาติ พ่อ แม่ สื่อมวลชน การลอกเลียนแบบ จากบุคคลที่รัก ศรัทธาชอบคลั่งไคล้ สร้างจริยธรรมของตนเองมักจะเกิดเมื่อเปลี่ยนมาอยู่ใน สิ่งแวดล้อมค่านิยมใหม่

3. ทฤษฎีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นหลักการพื้นฐานของการปฏิบัติ มีการจำแนกออกเป็น หลายลักษณะเพื่อให้เหมาะสมกับการเรียนรู้และนำหลักคำสอนไปปฏิบัติ พุทธศาสนามีคำสอน ที่เป็นกลางและการปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง มีหลักการเป็นสากลทั้งความคิดและการปฏิบัติ สอนให้รู้ว่าความจริงเป็นอย่างนั้น การกระทำแล้วเกิดผลดีหรือผลเสียเป็นไปตามธรรมดาเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถพิจารณาด้วยสติปัญญาของตนเอง

หลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่ประกอบไปด้วยเหตุและผลที่พระพุทธ องค์กรทรงใช้สั่งสอนมนุษยชาติ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้ด้วยมีความสุข คำสอนของ พระพุทธศาสนาจึงเป็นทั้งองค์ความรู้ระบบศีลธรรมจริยธรรม จิตวิทยาและปรัชญาที่มีเป้าหมาย การเข้าถึงสัจจะและความสมบูรณ์ของโลกและชีวิตหลักธรรมของพระพุทธองค์มีสาระครอบคลุมทุก สิ่งทุกอย่างที่มนุษย์จะพึงปฏิบัติต่อกันไว้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง บิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา หัวหน้ากับลูกน้อง บุคคลต่อบุคคลในฐานะเพื่อนมนุษย์ การ ประกอบอาชีพเพื่อครอบครัวมีความสุขและการปฏิบัติตนเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี (สมคิด บางโม, 2549, หน้า 83 – 84)

1. รากฐานของคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของนักจิตวิทยา

ทฤษฎีที่เน้นถึงประสบการณ์ทางครอบครัว ทฤษฎีที่เน้นถึงการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยมเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาที่มีกรอบแนวคิดที่นำมาใช้อธิบายที่มาของจริยธรรมได้ค่อนข้างชัดเจน โดยทั้งสามทฤษฎีมีเนื้อหาพอสรุปได้ดังนี้

ทฤษฎีที่เน้นถึงประสบการณ์ทางครอบครัว ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ (psychoanalysis) ของฟรอยด์ (Freud) ที่เห็นว่าลักษณะสำคัญของจริยธรรมคือความสำนึกผิด ขอบชั้วดี (conscience) และเป็นคุณลักษณะที่จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหลังจากที่เด็กได้รับจากฝึกหัดอบรมได้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทคำสอนของพ่อแม่ผู้ใหญ่ผู้ใกล้ชิดและเลียนแบบอย่างที่ดีจากบุคคลเหล่านั้นมาสม่ำเสมอ จนในที่สุดจะเกิดความเคยชินถ้าไม่ปฏิบัติตามจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจ รู้สึกละอายใจ มีความไม่สบายใจและนึกตำหนิตีตนเองซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตัวเอง (self-criticism) ตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้เชื่อว่าอำนาจอิทธิพลของข้อห้ามทั้งหลายที่เรียกว่า ซุปเปอร์อีโก้ (superego strength) เป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กมีแรงจูงใจที่จะกระทำความดีแรงจูงใจคือความสำนึกผิด (sense of guilt) ซึ่งก่อให้เกิด ความวิตกกังวล (anxiety) ตำหนิตีตนเองและความรู้สึกเช่นนี้จะก่อให้เกิดจิตสำนึก (conscience) ลักษณะต่าง ๆ ภายในครอบครัวที่เชื่อว่าจะมีผลต่อจริยธรรมของเด็กมีหลายประการที่สำคัญคือ 1) การเป็นแบบอย่างที่ดี 2) ความรักความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและ 3) วิธีการอบรมเลี้ยงดูและควบคุมดูแลความประพฤติของเด็ก

2. ทฤษฎีเน้นถึงการเรียนรู้ทางสังคม แนวคิดของจิตวิทยาของกลุ่มเนืออธิบายการเกิดจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการสังคมประภค (socialization) อันเกิดจากกระบวนการซึมซาบ (internalization) กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่คนเติบโตขึ้นมาทฤษฎีนี้ได้นำเอาหลักการเรียนรู้โดยอาศัยหลักของการเชื่อมโยงหรือการทดแทนสิ่งเร้า (stimulus substitution) และหลักของการเสริมแรง (principle of reinforcement) เป็นหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนักพฤติกรรมนิยม โดยนำมาประยุกต์ใช้ในห้องเรียน นอกจากนั้นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ยังรับเอาแนวคิดสำคัญของนักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญแก่ตัวแบบ (model) โดยเห็นว่าการเรียนรู้ทางสังคมนี้เป็นการเรียนรู้จากการสังเกตจากการเลียนแบบเป็นส่วนใหญ่

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Theory) เหตุผลของบุคคลในการพิจารณาคัดสินว่าการกระทำอย่างไรถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดีนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญซึ่งพุทธปรัชญาจริยศาสตร์และปรัชญาจริยศาสตร์ของคานท์ (Kant) ก็ได้เน้นถึงความสำคัญของการใช้ปัญญาและเหตุผลในการพิจารณาคัดสินว่าสิ่งใดควรประพฤติไม่ควรประพฤติพิจารณากันโดยสามัญสำนึกแล้วคงจะยอมรับได้ว่าบุคคลทุกคนมีเหตุผลของตนเองในการกระทำสิ่งต่าง ๆ แม้ว่าบางคนจะไม่ได้ตระหนักหรือรู้สึกตัวว่าตนเองใช้เหตุผลอะไรแต่การประพฤติปฏิบัติที่ทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีหรือทำตามคำอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ผู้ที่เคารพนับถือทำตามคำสอนของศาสนาหรือทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มของสังคมทำ

ตามกฎหมาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็เหตุผลที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินใจในการเลือกประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นเหตุผลของบุคคลอาจได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาจริยศาสตร์ที่พยายามอธิบายถึงเหตุผลของการที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจถูกต้องหรือไม่ถูกต้องของการกระทำแต่ในปรัชญามีได้อธิบายว่าเหตุผลที่ดีหรือหลักจริยธรรมสูงสุดนี้มีพัฒนาการมาอย่างไรตั้งแต่วัยเด็กถึงผู้ใหญ่หรือจะช่วยยกระดับเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้น

4. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic theory) ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีนี้เชื่อว่าจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจริยธรรมเกิดจากการเรียนรู้ที่สัถนของสังคมและสิ่งแวดล้อมบุคคลจะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีได้อโดยอัตโนมัติและเกิดสำนึกขึ้นเองดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาด้านจิตใจและการแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต มีความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการสังคมประภิต (socialization) โดยการซึมซับกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมทีละน้อยจากสังคมที่ตนเติบโตมาโดยถือว่าการเรียนรู้คือ การสังเกต เลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อให้เกิดการยอมรับในกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นจึงเชื่อว่าสถาบันองค์กร กลุ่มสังคม มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังสร้างเสริมจริยธรรมจึงต้องสร้างสิ่งดังกล่าวให้เอื้ออำนวยต่อการสร้างความรู้ความรับผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกสะอายต่อบาป

6. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (cognitive theory) เพียเจท์ (Piaget) เชื่อว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนที่สัมพันธ์กับสังคมการปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมจะเกิดการรับรู้ตามวุฒิภาวะที่สูงขึ้นเชื่อว่าการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์มี 4 ขั้นดังนี้

6.1 ขั้นก่อนจริยธรรม อายุตั้งแต่แรกเกิด – 2 ปี สามารถเรียนรู้ทางประสาทสัมผัสแต่ยังไม่เกิดความรับผิดชอบชั่วดี

6.2 ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง อายุ 3 – 8 ปีเป็นระยะที่เชื่อฟังคำสั่งของพ่อแม่ ครูอาจารย์โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

6.3 ขั้นยึดตัวเองเป็นหลัก อายุ 9 – 15 ปี สติปัญญาเริ่มพัฒนาสูงขึ้นทำให้มีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักคิดว่าอะไรดี ไม่ดี

6.4 ขั้นยึดเหตุผล อายุ 15 ปีขึ้นไป มีเหตุผลวิเคราะห์ได้ว่าอะไรดีไม่ดี

7. ทฤษฎีการพัฒนาการรับรู้ทางด้านศีลธรรมของโคลเบอร์กได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมีผู้นำไปใช้มากเชื่อว่าการพัฒนาการรับรู้ทางด้านศีลธรรมของมนุษย์แบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นดังนี้

7.1 ขั้นที่ 1 ขั้นการลงโทษและเชื่อฟัง อายุ 2 – 6 ปีเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาการรับรู้ศีลธรรม บุคคลจะเรียนรู้ว่าอะไรดีเลวจากการถูกลงโทษและการได้รับรางวัลนั่นคือการกระทำใดที่ทำแล้วได้รับรางวัลหรือคำชมเชยก็จะถือว่าเป็นสิ่งที่ดี โดยไม่เข้าใจเหตุผล

7.2 ขั้นที่ 2 ขั้นคำนึงถึงความต้องการและการแลกเปลี่ยนอายุ 6 – 16 ปี เป็นขั้นตอนที่บุคคลรับรู้ว่าจะไรถูกต้องหรือไม่โดยยึดตนเองเป็นหลัก เริ่มรู้จักคิด มีเหตุผล การกระทำใดที่บรรลุดุฏประสงค์ของตนเองหรือเป็นการแลกเปลี่ยนตามที่ตนคาดหวังถือเป็นการกระทำที่ดี

7.3 ขั้นที่ 3 ขั้นคำนึงถึงความคาดหวังซึ่งกันและกันกับบุคคลอื่นและการปฏิบัติตามสังคมอายุ 16 – 24 ปี ขั้นนี้จะคำนึงถึงบุคคลอื่นด้วย รับรู้ว่าอะไรถูกต้องเป็นเรื่องของสังคมเป็นเรื่องของผู้อื่นด้วย สิ่งที่ดีต้องเป็นธรรมต่อผู้อื่นต้องเป็นวัยรุ่นจนถึงวัยก่อนทำงาน

7.4 ขั้นที่ 4 ขั้นการคำนึงถึงระบบสังคมและรักษาไว้ซึ่งความถูกต้องของสังคมให้สังคมดำรงอยู่ได้อายุ 24 – 30ปีเป็นวัยเริ่มต้นทำงานการรับรู้ของขั้นนี้คำนึงถึงบุคคลอื่นด้วย ไม่ใช่เรื่องของตนแต่ฝ่ายเดียว ความถูกต้องดีงามเป็นการกระทำเพื่อสังคมไม่ใช่ทำเพื่อบุคคลเท่านั้น ขั้นนี้จะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม

7.5 ขั้นที่ 5 ขั้นการคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสัญญาประชาคมอายุ 30 – 40 ปี เป็นวัยทำงานถึงวัยกลางคน ขั้นนี้เป็นการรับรู้ว่าสิ่งที่ดีคือ กฎเกณฑ์ของสังคมโดยมีสำนึกว่าเป็นสัญญาประชาคม คนจะต้องปฏิบัติตามเพราะเป็นความต้องการของสังคมถือเป็นสิ่งที่ดี

สรุปได้ว่าจริยธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการปฏิบัติของบุคคลและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้และนำหลักคำสอนไปปฏิบัติโดยการกระทำที่ดีตามกฎเกณฑ์ของสังคมในการอยู่ร่วมกัน

4. วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

เสาวนิจ รัตนวิจิตร นิจอพันธ์ชัย (2547, หน้า 48-49) ได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจในขั้นตอนของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามระดับอายุ ผู้สอนควรเรียนรู้จิตวิทยาเปิดโอกาสให้บุคคลแสวงหาความจริงแท้ของคุณค่าจากตนเองไปสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก
2. ความรู้ที่ชัดเจนในระดับของคุณธรรมจริยธรรม สร้างแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางสติปัญญาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่อมเกลาชัดกล่าให้ผู้เรียนซึมซับกฎเกณฑ์ รู้คุณค่าได้ด้วยตนเองจนเกิดความชัดเจนในความรับผิดชอบชีวิต
4. การให้ความรู้คู่ขนาน คือ ด้านบวกเพื่อเพิ่มพูนส่งเสริมแจ้งเจริญในความคิดกับด้านลบเพื่อสังวรระวังเป็นเยี่ยงอย่างให้ลดละเลิก
5. การสอนโดยสร้างศรัทธา เพราะพิสูจน์ผลแห่งความดีได้ด้วยหลักการให้เหตุผล
6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกคนเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกคนดำรงอยู่เป็นสำนึกอุปนิสัยที่สร้างบุคลิกภาพและคุณภาพชีวิตที่ต้องการร่วมมือกันในสังคมอย่างแท้จริง

7. การนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อหล่อหลอมความไม่ประพฤติธรรม ศาสนาเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาติ สืบทอดค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควรศึกษาเพื่ออนุรักษ์ลงมือปฏิบัติและสืบทอดไว้เป็นมรดกของสังคม

8. ฝึกการเลือกตัดสินใจคุณค่า การวิเคราะห์ค่านิยมจากพฤติกรรมที่เห็นเด่นชัด เพื่อให้เข้าใจคุณค่าทั้งภายในเนื้อแท้และการตีค่าจากภายนอกเพื่อให้ผู้ได้รับการปลูกฝัง สามารถวิเคราะห์ข้อกระทำจากพฤติกรรมมากยิ่งขึ้นจนถึงระดับขัดเกลาพฤติกรรมของตนเอง และสร้างเสริมคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์

เพิ่มศักดิ์ วรลยางกูร (2547, หน้า 58) ได้กล่าวถึง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้กิจกรรมภาคปฏิบัติ มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. การเลือก ให้มีทางเลือกหลายๆ ทางอย่างเสรีไม่มีการบังคับผู้เลือกตัดสินใจ ยอมรับการเลือกนั้นด้วยความพอใจ
2. การกำหนดค่า ผู้เลือกรู้คุณค่าของสิ่งนั้น และเป็นการกำหนดค่าอย่างมีเหตุผล
3. การปฏิบัติ การได้แสดงพฤติกรรมต่อทางเลือกที่ตนตัดสินใจและกระทำซ้ำ หลายครั้งจนเกิดเป็นนิสัย

เนตร์พัฒนา ยาวีราข (2549, หน้า 241-242) ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจในขั้นตอนของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามระดับอายุ ผู้ให้ การอบรมต้องรู้จักวิทยาเปิดโอกาสให้แต่ละคนแสวงหาความจริงแท้ของคุณค่าจากตนเองไปสู่ สิ่งแวดล้อมภายนอก
2. ความรู้ที่ชัดเจนในระดับของคุณธรรมจริยธรรม สร้างแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. การให้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กลุ่มเกลาขัดเกลาให้ผู้เรียนซึมซับ กฎเกณฑ์รู้คุณค่าได้ด้วยตนเองจนเกิดความชัดเจนในความรับผิดชอบชีวิต
4. การให้ความรู้คู่ขนาน คือด้านบวกเพื่อเพิ่มพูน ส่งเสริม เจริญในความคิด กับด้านลบเพื่อสังวรระวังเป็นเยี่ยงอย่างให้ลดละเลิก
5. การสอนโดยการสร้างศรัทธา เพราะพิสูจน์ผลแห่งความดีได้ด้วยหลักการใช้เหตุผล
6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกคนเป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติ ที่ทุกคนดำรงอยู่เป็นสำนักอุปนิสัยที่สร้างเสริมบุคลิกภาพและคุณภาพชีวิตที่ต้องร่วมกันในสังคม แท้จริง

7. การนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อหล่อหลอมความประพฤติแก่ ผู้ใฝ่รู้ธรรม ศาสนาเป็นสถาบันที่ผู้ศรัทธาเป็นศูนย์รวมใจเป็นเอกลักษณ์สำคัญของสังคม สืบทอด ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควรศึกษาเพื่ออนุรักษ์ ลงมือปฏิบัติและ สืบทอดไว้เป็นมรดกของสังคมถ้าองค์การนิมนต์พระมาปาฐกถาธรรมบ้างก็จะดีมาก

8. ฝึกการเลือกตัดสินคุณค่า การวิเคราะห์ค่านิยมจากพฤติกรรมที่เห็นเด่นชัด เพื่อให้เข้าใจคุณค่าเนื้อแท้ทั้งภายในและการตีค่าจากภายนอกเพื่อให้ผู้ได้รับการปลูกฝังสามารถวิเคราะห์ข้อกระทบจากพฤติกรรมมาyingขึ้นจนถึงระดับขัดเกลาพฤติกรรมของตนเองและสร้างเสริมคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์

พิภพ วังเงิน (2549, หน้า 264) ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในหน่วยงานว่าต้องปลูกใจ จูงใจ สร้างเจตคติ ให้ทุกๆ คนในองค์กร เห็นดี เห็นงาม เต็มใจให้ความร่วมมือกันปฏิบัติจริยธรรมโดยพร้อมเพรียงกันทั่วทั้งระบบต้องให้บุคคลในองค์กรได้มีโอกาสเห็นตัวอย่างที่ดีต้องจัดให้มีการอบรมเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาานพอสมควรจัดให้มีโครงการแนะแนวดำเนินการดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการคุณธรรมจริยธรรมขึ้นประจำหน่วยงานรับผิดชอบ ควบคุมดูแลจริยธรรม และพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร

2. ทำโครงการวางแผน

3. สร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติจริยธรรม ผู้เป็นหัวหน้าทุกระดับต้องประพฤติจริยธรรมให้เป็นอย่างดีที่ดี รณรงค์ภายในหน่วยงาน เชิญชวนให้ทุกคนประพฤติตามแนวทางคุณธรรมจริยธรรมพร้อมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่า การปฏิบัติตามแนวคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นผู้มีเกียรติ

4. จัดให้มีหน่วยแนะแนวทางคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในหน่วยงานเพื่อแนะแนวและกระตุ้นให้ประพฤติคุณธรรมจริยธรรม

5. จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมภายในหน่วยงานเป็นระยะๆ

6. จัดให้มีการควบคุมและมีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน หรือละเลยไม่ประพฤติตามจริยธรรมที่กำหนดไว้ ให้รางวัล ยกย่อง สรรเสริญ แก่ผู้ปฏิบัติตามแนวคุณธรรมจริยธรรม

เอสเตบาน (Astaban, 1990, p.40) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนวิชาการปลูกฝังค่านิยม (value education) แยกเป็นวิชาหนึ่งเนื้อหาควรครอบคลุมเรื่องกฎเกณฑ์ธรรมชาติธรรมของมนุษย์ จริยศาสตร์ ค่านิยม เรื่องครอบครัว ความดีในทัศนะของสังคมจริยธรรมและทัศนคติเกี่ยวกับการทำงาน ประเด็นปัญหาปัจจุบันที่เกี่ยวกับศีลธรรมในส่วนของ การสอน เอสเตบานเสนอว่า มีสองแนว คือกระบวนการสร้างความเข้าใจแบบอุปนัย (induction) และการใช้เหตุผลแบบนินัย (deduction) โดยได้ขยายความวิธีการแบบนินัยว่าเป็นวิธีการสอนที่เริ่มโดยนำเสนอหลักการทั่วไปหรือหลักคิดสำคัญเพื่อให้นักเรียนสามารถประยุกต์หลักการนั้นมาใช้ในสถานการณ์เฉพาะในประสบการณ์ของตนเองทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุ ดังนี้

1. เด็กๆ มีสิทธิที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจหลักการ ความถูกต้องทางศีลธรรม เพื่อใช้เป็นความเข้าใจการตัดสินใจของตนเอง

2. เด็กเองต้องการแนวทางและการแนะนำจากผู้ใหญ่ที่อาจมีส่วนร่วมในปัญหาและประสบการณ์

3. เด็กอาจไม่มีเวลามากพอในการลองผิดลองถูกหรือใช้ข้อมูลย่อยๆ เพื่อพิสูจน์ความคิดของตนเอง

4. ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมในหลายเรื่อง บางครั้งต้องการบทเรียนที่ให้ ความจริงอันเป็นปรนัย คือ เป็นความจริงและถูกต้องสำหรับทุกๆ คน

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมบุคคลเป็นคนที่มีความใฝ่รู้ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลยั้งยืนยั้ง รู้จักฟังตนเอง มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และเป็นบุคคลที่มีความสุขทั้งทางกาย ใจและทางสังคมและยินดีในสิ่งที่ทำ

5. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

วสันต์ ทองไทย (2546, หน้า 16) ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

1. การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความต้องการ ความสนใจเป็นผู้ริเริ่ม และการลงมือกระทำด้วยตนเองจะเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับตัวผู้เรียนเองซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเรียน และสามารถเรียนรู้ได้เร็ว

2. การจัดการเรียนการสอน ถ้าผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้าง(structure) ของสิ่งที่จะเรียนจะช่วยให้จำสิ่งที่เรียนได้ดี สามารถทำความเข้าใจในหลักเกณฑ์ซึ่งจะนำประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อีกมากมาย

3. ผู้สอนควรตั้งประเด็นให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบ ซึ่งอาจจะเป็นการค้นคว้าตามลำพังหรือเป็นกลุ่ม ซึ่งการให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบนั้นไม่เพียงแต่จะฝึกให้มีทักษะในการแก้ปัญหาเท่านั้น แต่จะเป็นการช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของตนซึ่งจะทำให้เป็นนักแก้ปัญหาต่อไปในอนาคต

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนและผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

5. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อสามารถสรุปข้อมูลนั้นก็คือการเรียนรู้จากส่วนใหญ่ไปหาส่วนย่อย เรียนรู้กระบวนการหรือวิธีการเรียนรู้จะได้ผลดีกว่าการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาหรือการอธิบายของผู้สอน

6. การจัดและรวมความรู้เข้าด้วยกันเป็นสิ่งสำคัญ การจัดการเรียนรู้จากสิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ย่อยยากซับซ้อนทำให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้ได้ดี

7. วิธีการคิดเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ด้วย พิกพ วังเงิน (2549, หน้า 48) ได้กล่าวถึงการพัฒนาจริยธรรมซึ่งเป็นการพัฒนาด้านจิตใจให้สมบูรณ์ 3 ด้านดังนี้

1. ให้มีสมรรถภาพให้เป็นคนเก่งที่มีปัญญาใฝ่รู้ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลยั้งยืนยั้ง รู้จักฟังตนเอง มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติ

2. ให้มีคุณภาพ เป็นคนมีคุณธรรม พัฒนาให้เป็นคนมีเมตตา กรุณา กตัญญู รู้คุณ สามัคคี ซื่อสัตย์ สุจริต มีระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณ

3. ให้มีสุขภาพ เป็นคนมีความสุขทั้งทางกาย ใจและทางสังคม พัฒนาให้เป็นคนมีความสุข มีสมาธิ สงบเยือกเย็น แจ่มใส ร่าเริง พอใจในสิ่งที่มีและยินดีในสิ่งที่ทำ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 41) ได้กล่าวว่าคุณธรรมจริยธรรมในบุคคล สามารถพัฒนาได้โดยการเสริมสร้างจากพื้นฐานครอบครัว สถานศึกษาและสังคมทำให้บุคคล ได้รับความรู้และมีจิตใจใฝ่ดี ยึดถือค่านิยมอันดีได้แก่

1. ค่านิยมในความเป็นไทย มีความภูมิใจในชาติไทย ไม่นิยมชมชอบการกระทำ ของคนชาติอื่นอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหรือนำเรื่องเสื่อมเสียมาสู่สังคมไทยเลือกรับแต่สิ่งที่ดี

2. ค่านิยมในการยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่แสวงหาแต่ประโยชน์ส่วน ตนโดยทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

3. ค่านิยมเกี่ยวกับอุปนิสัยในการทำงาน มีความรับผิดชอบ ขยันขันแข็ง หนักเอา เบาสู้ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการประหยัด ได้แก่ความไม่ทำตนหรูหราฟุ่มเฟือยทั้งใน ด้านการแต่งกาย การบริโภค การดำเนินชีวิต

5. ค่านิยมเกี่ยวกับความเสมอภาคและความยุติธรรม ได้แก่การปฏิบัติอย่างเท่า เทียมกัน ไม่ใช้อภิสิทธิ์ในการกระทำสิ่งใดที่ไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ มีระเบียบวินัย ไม่เลือกปฏิบัติ

ทิตสนา แชมมณี (2546, หน้า 52 – 55) ได้กล่าวว่า การพัฒนาและการสอน คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมซึ่งได้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและนักการศึกษา จำนวนหนึ่งได้ศึกษาพระไตรปิฎก ได้พยายามวิเคราะห์พุทธวิธีสอนออกมาให้ผู้สนใจได้ศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. หลักธรรม : อริยสัจ 4 ได้ประยุกต์หลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการเรียนการสอนโดย นำหลักอริยสัจ 4 อันมี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งสามารถกำหนดวิธีสอนได้ 4 ชั้นคือ

1.1 ชั้นกำหนดปัญหา (ชั้นทุกข์)

1.2 ชั้นตั้งสมมุติฐาน (ชั้นสมุทัย)

1.3 ชั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ชั้นนิโรธ)

1.4 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ชั้นมรรค)

2. หลักธรรม : ไตรสิกขา ได้ประยุกต์หลักไตรสิกขามาใช้ในการเรียนการสอนโดย การจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านขั้นตอน 3 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ชั้นศีล หมายถึง ชั้นที่ผู้เรียนรู้ต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ทั้ง กายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นปรกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนรู้

2.2 ชั้นสมาธิ หมายถึง ชั้นที่ผู้เรียนรวบรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่ใน จุดเดียวเรื่องเดียว

2.3 ชั้นปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งที่เรียนจนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นถูกต้องตรงตามที่เป็นจริง

3. หลักธรรม : ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ (พระเทพเวที) ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเกิดสัมมาทิฐิ 2 คือ

3.1 ปรโตโฆสะ ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอกคือ การรับฟัง คำแนะนำสั่งสอนเล่าเรียนความรู้ สอนทนายชกถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น

3.2 โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำในใจโดยการมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่าการพัฒนาจริยธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาในแต่ละด้าน เช่น ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความกตัญญูกตเวที ความมีสติรอบคอบ เพื่อให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาและสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลอาจมองแตกต่างกันตามแนวคิด แต่คุณธรรมจริยธรรมที่แท้จริงที่มีอยู่และการมองเห็นอาจเป็นการแสดงความรู้สึกและประพฤติปฏิบัติได้ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ

1.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันความพากเพียรและความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามมุ่งหมายทั้งความพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 1255) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมตามผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำไป

อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง, บัณฑิต ผังนรินทร์, และต่อศักดิ์ ซอแก้ว (2546, หน้า 148) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับความผิดสำหรับผลที่ตามมาของกิจกรรมของตนเองและมีความพยายามที่จะให้แน่ใจว่าการตัดสินใจ การแนะนำหรือ การดำเนินการใดๆ นั้น จะระบุ ตอบรับและสนับสนุนทั้งส่วนรวม ลูกค้านักเรียนองค์กรและสังคม

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า16) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบหมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะกระทำกิจการหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันสัญญาในการทำให้สำเร็จด้วยความพยายาม ความเพียร ความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายและปรับปรุงแก้ไขหากมีข้อผิดพลาด

สมคิด บางโม (2549, หน้า 14) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำของตน เช่น รับผิดชอบต่อสินค้า สินค้าไม่ได้รับคืน ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ไม่ปล่อยสารพิษลงสู่สิ่งแวดล้อม ไม่ประกอบธุรกิจที่ทำให้สังคมเสื่อม เช่น อบายมุขต่าง ๆ การพนัน ยาเสพติด เป็นต้น ดูแลความทุกข์สุขของลูกจ้าง ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง ไม่ผลิตสินค้าที่เป็นพิษ สร้างปัญหาให้สังคม ความรับผิดชอบ ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญทางธุรกิจ

สมโชค เจตระการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย เสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนเอง ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเอง และส่วนรวม

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย อีกทั้งพยายามที่จะปรับปรุง การปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การมีความสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมายและภารกิจทางสังคมโดยจะต้องกระทำจนบรรลุผลสำเร็จไม่หลีกเลี่ยงการจะดั่งกล่าวและยอมรับผลในการกระทำของตน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายและปรับปรุงแก้ไขเมื่อเกิด ปัญหาในการปฏิบัติงาน

1.2 ความสำคัญของความรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าความรับผิดชอบมีความต้องการจำเป็นในสังคมไทยปัจจุบัน จะหันไปทางใดก็มักพบกับบุคคลที่ทำผิดหลักศาสนา ไม่ว่าจะได้รับการศึกษาในระดับใดหากทำการสำรวจด้วยกระบวนการวิจัยแล้วมักพบว่ามี การประพฤติปฏิบัติที่ผิดหลักพุทธศาสนา อยู่เป็นอันมาก ได้แก่การไม่สำรวมในกาม ไม่สำรวม วาจา ดื่มสุรา สูบบุหรี่ เล่นหวย เล่นการพนัน เกียจคร้าน ไม่มีความอดทน ไม่มีความสามัคคี ไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ซึ่งสามารถสังเกตได้ง่ายๆ จากตัวของนักศึกษาเองว่า เวลานี้ร่างกายของตนสะอาด เรียบร้อยแล้วหรือยัง เล็บยาว ผมหยาว เสื้อผ้าสะอาดถูกระเบียบของสถาบันหรือไม่ ดื่มสุราหรือไม่ สูบบุหรี่หรือไม่เล่นการพนันหรือไม่ ถ้าการแต่งกายยังไม่สะอาดไม่เรียบร้อย ยังดื่มสุรา สูบบุหรี่ เล่นการพนันอยู่ก็ต้องกล่าวหาญที่ จะต้องปฏิบัติตัวเองให้แต่งกายเรียบร้อย ปฏิบัติตัวเองให้ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่และไม่เล่น การพนัน หากปฏิบัติตัวเองและชักชวนเพื่อนๆ ให้ปฏิบัติด้วยก็ถือเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อ

ต่อตัวเองในการที่จะนำตัวเองออกจากความชั่ว นับเป็นความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองเมื่อทุกคนมีความรับผิดชอบต่อตนเองก็จะทำให้ครอบครัว สังคมและประเทศชาติพัฒนาขึ้นถือเป็นความรับผิดชอบต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติอีกทางหนึ่ง การที่คนในสังคมไม่มีความรับผิดชอบต่อที่จะนำตนออกจากความชั่ว ไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเองทำให้ตนเองเป็นภาระของครอบครัว เป็นภาระของสังคมและประเทศชาติ ทำให้สังคมต้องมีกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและกระตุ้นเตือนให้นักศึกษามีสำนึกและตระหนักในภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อตนเอง เช่น รัฐบาลออกกฎหมาย ระเบียบต่างๆ มาบังคับไม่ให้ชื้อ-ขายสุรา ชื้อ-ขายบุหรื ชื้อ-ขายหวยโดยอิสระเสรี เป็นต้น ดังนั้นความรับผิดชอบต่อตนเองของนักศึกษาจึงเป็นความต้องการจำเป็นของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

1.3 ลักษณะของความรับผิดชอบ

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า บุคคลต้องมีความรับผิดชอบต่อการทำงานต่อสังคมหรือต่อครอบครัวก็ตามจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะของความรับผิดชอบต่อดังนี้

1. ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
2. ยอมรับผลการกระทำของตน
3. รู้หน้าที่ และกระทำหน้าที่เป็นอย่างดี
4. เอาใจใส่ในการทำงาน

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบต่อ หมายถึง ความมุ่งมั่นในการเรียนและการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามกำหนดเวลา ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายโดยไม่เกี่ยงงาน ส่งงานตามกำหนด เก็บของเล่นสิ่งของเครื่องใช้เข้าที่เมื่อเล่นหรือ ใช้แล้วและช่วยครูหรือผู้ปกครองทำงานตามที่ได้รับมอบหมายตามกำหนด

2. ความซื่อสัตย์

2.1 ความหมายของความซื่อสัตย์

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกายวาจาใจต่อตนเองและผู้อื่น

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 382) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง, บัณฑิต ผังนรินทร์, และต่อศักดิ์ ขอแก้ว (2546, หน้า 148) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง นักการตลาดควรจะมีคหยึดและส่งเสริมความซื่อสัตย์เกียรติยศของอาชีพ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า17) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตนอย่างเหมาะสมและซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น ประพฤติตนอย่างตรงไปตรงมา ใจกว้างใจได้ทั้ง กาย วาจา ใจ ที่มีจิตใจดีไม่คิดคดหรือยกยอก ฉ้อโกง หรือใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อผลประโยชน์ของตน

สมคิด บางโม (2549, หน้า 14) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างตรงไปตรงมา ตรงต่อความเป็นจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อองค์กร ไม่คอร์รัปชัน จิตสำนึก ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ซื่อสัตย์ต่อสัญญา ไม่ตกแต่งบัญชีเสียภาษีถูกต้อง ไม่โกงเครื่องชั่งตวงวัด ไม่โกงค่าแรงงาน ไม่ปลอมปนสินค้า ไม่โฆษณาหลอกลวงหรือเกินความจริง ไม่ลอกเลียนความคิดหรือสินค้าของผู้อื่น ความซื่อสัตย์ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก

สมโชค เจตระการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การพูดความจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบไม่ลักขโมย เป็นต้น

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจต่อตนเองและผู้อื่นรวมตลอดทั้งค่าน้ำที่การงานและคำมั่นสัญญา ความประพฤติที่ตรงไปตรงมา และจริงใจในสิ่งที่ถูกที่ควร ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมรวมไปถึงการไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม โดยมีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น ประพฤติตนทั้งกาย วาจา ใจและของผู้อื่นมาเป็นของตนเองรวมถึงไม่ทุจริตในการสอบไม่ลักขโมย

2.2 ความสำคัญของความซื่อสัตย์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันของบุคคลย่อมเป็นเหตุให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการพัฒนาคนให้มีวินัย มีความงามทางกาย วาจา นั้นมีข้อห้ามไว้ในเบญจศีลว่าจะต้องไม่กล่าวคำที่เป็นเท็จ หลอกลวง ไม่จริงและในเบญจธรรมมีข้อที่ควรปฏิบัติคือ ต้องมีสัจจะเป็นการย้ำว่าไม่ให้โกหก ให้จริงใจต่อกัน บุคคลที่มีความจริงใจย่อมได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้อื่นจะคิดจะทำอะไร ย่อมมีผู้ช่วยเหลือคำจุน ต่างจากคนหลอกลวงที่ไม่มีใครอยากคบหาเสวนา หากดูคำสอนเกี่ยวกับการเลือกคบคน พระพุทธองค์ทรงสอนว่าบุคคลที่ไม่ควรคบหาสมาคมด้วยก็คือ คนประจบ ดีแต่พูดหาความจริงใจไม่ได้ การซื่อสัตย์จริงใจที่แสดงออกทางวาจาทำให้บุคคลมีความสุขจิตทางวาจา 4 ข้อในกุศลกรรมบถ 10

ส่วนความซื่อสัตย์ที่แสดงออกทางกายได้แก่การไม่ลักขโมยในเบญจศีลและมีสัมมาอาชีวะในเบญจธรรม การลักขโมยมีความหมายกว้างถึงของทุกอย่างไม่ว่าอยู่ในที่ลับหรือที่แจ้งหากไม่ใช้ของของคนแม้จะได้รับโอกาสดูแลรักษาก็ต้องดูแลเพื่อให้เจ้าของเป็นผู้รับ

ประโยชน์ ไม่ใช่แสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ดูแล ตัวอย่างเช่น นักการเมืองหรือข้าราชการได้รับมอบหมายจากประชาชนให้ดูแลเศรษฐกิจของบ้านเมือง ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแต่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยหาประโยชน์เพื่อตนเองจากหน้าที่ที่ได้รับ เรียกว่าคอร์รัปชัน โกงบ้านโกงเมือง โกงเวลาราชการ ทำให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ ในระดับครอบครัวผู้ที่ไม่ปฏิบัติเบญจศีลทั้งในข้อมุสาและในข้อกาเม คือไม่มีสัจจะและความสังวรในเบญจธรรม ย่อมทำให้สามีภรรยาไม่มีความไว้วางใจกัน แสดงว่าไม่มี ความซื่อสัตย์ ความสงบสุขในครอบครัวก็เกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาครอบครัวแตกแยกก็มีมูลเหตุมาจากความไม่ซื่อสัตย์ จริงใจ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ทางกาย ย่อมไม่ก่อเวรภัยแก่ผู้ใด ไม่ทำร้าย คิดพยาบาทอาฆาต ทำลายใครทั้งโดยทางกาย วาจาและใจเป็นผู้ปฏิบัติคุณธรรมบดครบทั้ง 10 ประการ ความเป็นผู้มีคุณธรรมก็บังเกิดแก่บุคคลผู้นั้นด้วย

2.3 ลักษณะของความซื่อสัตย์

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าบุคคลจะมี ความซื่อสัตย์ประกอบด้วยกาย วาจาและใจ ซึ่งมีลักษณะของความซื่อสัตย์ดังนี้

1. ซื่อตรงต่อเวลา งาน การนัดหมาย คำมั่นสัญญา ระเบียบประเพณีกฎหมาย
2. ไม่พูดปด ฉ้อฉล สับปลับ กลับกลอก ไม่คดโกง
3. ไม่ให้ร้ายผู้อื่น
4. กล่าวที่จะรับความจริง
5. ประกอบสัมมาชีพ

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ไม่เหยียบของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต เก็บของได้นำส่งครูหรือผู้ใหญ่ไม่นำของผู้อื่นมาเป็นของตนไม่กล่าวเท็จหรือหลอกลวงผู้อื่นและทำตามข้อตกลงของผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล

3.1 ความหมายของความมีเหตุผล

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พินิจให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจคิดได้

เนตร์พัฒนา ยาวีรราช (2549, หน้า 17) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พินิจให้เป็นที่ประจักษ์แก่ตน ไม่หลงงมงายในสิ่งมัวเมาหรือสิ่งไร้สาระ มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ยึดมั่นความคิดของตนเองจนไม่ฟังผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีเหตุผลได้แก่ การไม่งมงายในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การไม่ยึดในความคิดของตนเองเป็นใหญ่ การไม่สรุปอะไรง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

การยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์ การใช้ความคิดวิเคราะห์พิจารณาแก้ปัญหาทุกอย่าง ตัดสินใจอย่างรอบคอบ รู้จักควบคุมอารมณ์ มีสติยับยั้งชั่งใจ ไม่หลงผิด รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ ไม่เป็นคนเชื่องง่าย

ควาเต๋น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ผูกพันตนเองกับอารมณ์และความยึดมั่นส่วนตัว ความสามารถในการหาสาเหตุของสิ่งต่าง ๆ ได้โดยการใช้ความคิดไตร่ตรอง ไตร่ตรองปัญหาต่าง ๆ ว่ามีต้นตอมาจากสิ่งใดรวมไปถึงการพิจารณาว่าถ้าทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสียต่อตนเองและคนรอบข้างอย่างไรบ้าง

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ผูกพันตนเองกับอารมณ์และความยึดมั่นส่วนตัวความสามารถในการหาสาเหตุของสิ่งต่าง ๆ ได้โดยการใช้ความคิดไตร่ตรอง ไตร่ตรองปัญหาต่าง ๆ ว่ามีต้นตอมาจากสิ่งใด รวมไปถึงการพิจารณาว่าถ้าทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสียต่อตนเองและคนรอบข้างอย่างไรบ้าง

ดังนั้นสรุปได้ว่าความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ยึดมั่นความคิดของตนเอง การยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์ การใช้ความคิดวิเคราะห์พิจารณาแก้ปัญหาทุกอย่าง ตัดสินใจอย่างรอบคอบ รู้จักควบคุมอารมณ์ และความคิดไตร่ตรอง ไตร่ตรองปัญหาต่าง ๆ

3.2 ลักษณะของความมีเหตุผล

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าลักษณะของความมีเหตุผลสำคัญยิ่งสำหรับชีวิตในทุกๆเรื่อง โลกถูกสร้างมาอย่างมีเหตุผลอย่างดี ร่างกายและอวัยวะต่างๆ ก็ถูกสร้างมาอย่างด้วยลักษณะของความมีเหตุผลดังนี้

1. กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล
2. ครัทธาต่อการเข้าใจถึงความจริงของเรื่องต่าง ๆ
3. ไม่ลุ่มหลงเพราะเชื่องมงาย
4. ไม่ยึดตนเองหรือบุคคลเป็นใหญ่
5. ไม่สรุปอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ
6. รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญา รู้จักไตร่ตรอง ไม่หลงงมงายและรู้จักยับยั้งชั่งใจโดยมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ครัทธาต่อการเข้าใจถึงความจริงของเรื่อง

ต่าง ๆ ไม่ลุ่มหลงเพราะเชื่อมงาย ไม่ยึดตนเองหรือบุคคลเป็นใหญ่ ไม่สรุปอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผล และรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รวมถึงรู้จักกาลเทศะ

4. ความกตัญญูกตเวที

4.1 ความหมายของความกตัญญูกตเวที

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความประพฤติของเยาวชนที่แสดงออกมาและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีอุปการคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ โดยการเคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่ง การให้ความช่วยเหลือตามความสามารถของตน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 6) ได้กล่าวว่า กตัญญู หมายถึง ผู้รู้ในอุปการะคุณที่ท่านทำให้ คือรู้คุณท่านเป็นคำที่คู่กันกับคำว่า กตเวที ซึ่งหมายถึง การสนองคุณท่านหรือผู้ประกาศคุณท่าน

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 17) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สึกในอุปการะคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา กตเวที หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้นความกตัญญูกตเวทีจึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นที่มีบุญคุณต่อตนเอง

สมคิด บางโม (2549, หน้า 14) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความสำนึกรู้คุณในความอุปการะช่วยเหลือของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง เช่น เห็นคุณค่าของลูกจ้างที่ทำงานมานาน เห็นคุณค่าผู้บริหารที่สร้างความเจริญก้าวหน้าให้บริษัท เห็นคุณค่าของประเทศชาติ สร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศที่ตนไปประกอบกิจการ ตอบแทนผู้สร้างประโยชน์ให้แก่บริษัท ให้รางวัลแก่พนักงานดีเด่น เป็นต้น

สมโชค เจริญการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง เป็นการสร้างความตระหนักในพระคุณครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์อย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาสาช่วยเหลืองานครูอาจารย์

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การรับรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที ความรู้สึกนึกในการอุปการะคุณ หรือ บุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง กตเวที หมายถึง การแสดงออกเพื่อการตอบแทนบุญคุณ ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การรับรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้ถึงบุญคุณผู้มีพระคุณ โดยการแสดงความเคารพ ช่วยทำงานและประพฤติดี

4.2 หลักธรรมของความกตัญญูกตเวที

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวถึงความกตัญญูกตเวที เป็นความศรัทธาเชื่อมั่นและดำรงพระศาสนาไว้มิให้เสื่อมสลาย บิดา-มารดา เป็นผู้มีอุปการะคุณ เพราะได้ให้ชีวิตให้การศึกษาอบรม ทะนุถนอมเลี้ยงดูตั้งแต่เกิดจนเติบโตใหญ่ ต้องการให้บุตรมีความเจริญ มีความสุข มีชีวิตที่ปลอดภัย แม้ตนเองจะลำบากเพียงใด มิได้คำนึงถึงจะเป็นหนี้ เป็นสินกียอมขอเพียงแต่ให้บุตรมีความสุขก็พอใจบิดา-มารดาจึงให้ความอนุเคราะห์บุตรตาม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่อง “ทศ 6” โดย

1. ห้ามปรามจากความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. หากผู้ครองที่สมควรให้
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

ธรรมเนียมปฏิบัติของ บิดา-มารดา ตามที่กล่าวมาข้างต้นคือการปฏิบัติตาม หลักธรรมและควรถือเป็นหน้าที่ ซึ่งบิดา-มารดา พึงปฏิบัติเพราะการปฏิบัติธรรมก็คือการปฏิบัติ หน้าที่ ดังนั้นเมื่อบิดา-มารดา รักบุตร ก็ต้องรักอย่างถูกวิธี ไม่ใช่ทุ่มเทให้แค่ความสุขสบายและ เงินทองโดยไม่ห้ามปรามจากความชั่วและสอนให้ตั้งอยู่ในความดี บิดา-มารดาจึงเป็น “บุพพการี” ที่บุตรต้องแสดงความกตัญญูทดแทนคุณตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่อง “ทศ 6” ดังนี้

1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบแทน
2. ทำกิจธุระของท่าน
3. ดำรงรักษาวงศ์สกุล ให้คงอยู่และไม่เสื่อมเสียหาย
4. ปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นผู้สมควรรับมรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับ ทำบุญอุทิศให้

เมื่อทำตามหน้าที่แล้วนั้นเชื่อว่ามีค่าความรู้สึกในพระคุณของบิดา-มารดา และพยายามหาโอกาสตอบแทนพระคุณ โดยประพฤติตนอยู่ในโอวาทช่วยทำกิจการงาน ตามกำลังและความสามารถทั้งภายในและภายนอกบ้าน ซึ่งบิดามารดาทำประจำอยู่ ถ้าสามารถ ช่วยเหลือได้ก็ควรทำเพราะการช่วยเหลือนั้นก็เท่ากับเป็นการฝึกงานไปในตัว ช่วยเป็นหูเป็นตา เป็นมือเป็นเท้าแทนได้ ทำตัวเป็นบุตรที่ดีอยู่ในศีล มีระเบียบวินัย เช่น ไม่ซี้เกียจ ไม่หนีเรียน ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสุรา ยาเสพติดหรือไม่สูบบุหรี่ เป็นต้น เพื่อรักษาดนให้สามารถดำรงวงศ์สกุล รักษาเกียรติของตนและวงศ์สกุลไว้ไม่ให้เสื่อมเสียหาย อีกทั้งเป็น การแสดงความกตัญญู ต่อพระพุทธเจ้าโดยการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอน หากศึกษาจบได้ประกอบสัมมาชีพ สามารถเลี้ยงตนได้แล้ว ก็ต้องรู้จักแบ่งสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้บิดา-มารดาได้ใช้จ่ายตามสมควร แก่อัตภาพเพราะในวัยชราบิดา-มารดา ย่อมมีรายได้น้อยลงตามกำลังจึงมีคำสอนเรื่องทฏฐัม

มักขัดประโยชน์ การตั้งตนชอบของบุคคลเพราะบุคคลได้ไม่รู้จักขวนขวาย ตั้งตนประกอบสัมมาชีพก็จะไม่สามารถแสดงความกตัญญูต่อบิดา-มารดาได้ และเมื่อบิดา-มารดาถึงแก่กรรมตายไปจากโลกนี้แล้วก็ต้องรู้จักทำบุญอุทิศให้ด้วยความรำลึกนึกถึงคุณงามความดีของบิดา-มารดาที่เลี้ยงตนมา แสดงให้เห็นว่าความดีของบิดา-มารดานั้นอยู่ในห้วงลึกของจิตใจตลอดเวลา การประพฤติปฏิบัติตนอย่างนี้เรียกว่าเป็นคนมีความกตัญญูในท่านผู้มีพระคุณและการทำบุญอุทิศยังเป็นการประชุมพบปะญาติพี่น้องซึ่งจะได้มารวมกันอย่างน้อยปีละครั้งดังนั้นผู้ใดที่ชื่อว่ามีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดา-มารดาจึงมีหลักปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมา

4.3 ลักษณะของความกตัญญูกตเวที

คุณธรรมจริยธรรม (2550,กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า บุคคลต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลบิดามารดา ต่อครูอาจารย์และต่อบุคคลที่พระคุณซึ่งจะมีลักษณะของความกตัญญูกตเวทีดังนี้

1. แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ผู้มีพระคุณ
2. ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก
3. ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ
4. รักษาและสงวนทรัพย์ากรธรรมชาติ

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความกตัญญูกตเวที หมายถึง การช่วยเหลือของผู้อื่นและมีความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลที่มีพระคุณ ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์รวมถึงรักษาและสงวนทรัพย์ากรธรรมชาติ

5. การรักษาระเบียบวินัย

5.1 ความหมายของการรักษาระเบียบวินัย

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมายและศีลธรรม

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549,หน้า17) ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลงของสถานที่นั้นมีระเบียบวินัยในสังคม มีระเบียบวินัยปฏิบัติตามข้อกำหนดของสถานที่นั้น

สมโชค เจตระการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสุขสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดและประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ

ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม การรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขในชีวิตของคน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ตามข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม และการรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

5.2 ลักษณะของการรักษาระเบียบวินัย

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าบุคคลควรมีการรักษาระเบียบวินัยภายใต้กฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งจะมีลักษณะของการรักษาระเบียบวินัยดังนี้

1. ควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่ดีงาม
2. ควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้งดงาม เป็นระเบียบ สุภาพเหมาะกับ บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่
3. รักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
4. รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ และปฏิบัติตามกฎ และข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบให้ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่ การแต่งกาย การขยันมาโรงเรียนและทำกิจกรรม ไม่เล่นกับเพื่อนขณะครูสอน กล่าวคำขอโทษตามกาลเทศะและไม่พูดสอดแทรกขณะคนอื่นกำลังพูด

6. ความเสียสละ

6.1 ความหมายของความเสียสละ

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตัวเอง

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 1223) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึงการให้โดยยินยอมให้ด้วยความเต็มใจตรงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาว่า "ทาน" และคำนี้มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนหลายหลักธรรมคำสอน

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 17-18) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การสละเพื่อละความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันแก่ผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญาหรือกำลังทรัพย์ตามสมควรแก่ฐานะ

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่ผู้ที่ควรได้รับด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา

รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง ความมีจิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือเกื้อกูล การสละความสุขสบายหรือผลประโยชน์ของตนเอง อันเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น โดยที่ตนเองมิได้หวังผลตอบแทนความมีจิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือเกื้อกูล การสละความสุขสบายหรือผลประโยชน์ของตนเองอันเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่นโดยที่ตนเองมิได้หวังผลตอบแทน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความเสียสละ หมายถึง การสละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา การแบ่งปันแก่ผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญาหรือกำลังทรัพย์ตามสมควรแก่ฐานะ

6.2 ความสำคัญของความเสียสละ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเสียสละว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่บุคคลควรมีไว้ประจำใจเสมอก็คือ ความเสียสละ ความเสียสละถือว่าเป็นศัตรูตัวร้ายของความเห็นแก่ตัว ในทางศาสนาใช้ศัพท์ว่า จาคะหรือบริจาคนั่นเองตามธรรมเนียมคนมักจะมีความเห็นแก่ตัวเป็นนิสัยเดิมด้วยกันทั้งนั้นเช่นจะแสวงหา สิ่งใดก็จะแสวงหาเพื่อคนก่อนเสมอ เมื่อบุคคลได้ตามสมควรแก่ความความต้องการแล้ว จึงค่อยคิดถึงผู้อื่น เช่นญาติสหายแล้วค่อยไปยังคนอื่น ๆ ต่อไป ความเสียสละถ้าเสียสละให้เฉพาะในหมู่ญาติ พี่น้องหรือเพื่อนฝูงก็ไม่แปลกอะไรเพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดแต่ถ้าเสียสละให้กับคนอื่นซึ่งไม่รู้จักหรือเสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อสังคมแล้วถือว่าเป็นความเสียสละที่น่ายกย่องผู้ที่จะทำเช่นนี้หาได้ไม่มากนัก แต่การเสียสละนี้ก็ยังมีรายละเอียดปลีกย่อยลงไปอีก เช่น เสียสละทรัพย์เงินทอง เสียสละสติปัญญาความคิดความอ่าน สละความสุขส่วนตัวของตนเองเพื่อความสุขส่วนรวม เสียสละอนาคตของตน เพื่ออนาคตอันสดใสของคนอื่น เสียสละยศตำแหน่งให้กับคนอื่นเสียสละคนรัก เสียสละเวลาของตนไปช่วยงานผู้อื่นเหล่านี้เป็นต้น และในการเสียสละนั้นๆ ก็ยังมีปลีกย่อยลงไปถึงยืดยาว เช่น ถ้าเสียสละจำนวนน้อยก็ไม่ยากเย็นอะไรแต่ถ้าเสียสละจำนวนมากๆ ก็คง ต้องคิดแล้วคิดอีกว่าจะเสียสละได้หรือไม่ สูงขึ้นไปอีก เช่น การเสียสละบุตรภรรยาหรือสามีของตนไปสูงยิ่งขึ้นไปก็ได้แก่การเสียสละอวัยวะร่างกายของตน เช่นบริจาคดวงตา บริจาค ไต บริจาคหัวใจหรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เท่าที่เห็นทำได้ก็เป็นเพียงหลังจากความตายของคนเท่านั้น และความเสียสละยิ่งใหญ่ที่สุดก็คือการเสียสละชีวิตของตนเอง ในสังคมปัจจุบันที่โลกเต็มไปด้วยการแก่งแย่ง เอาัดเอาเปรียบกัน มีใครยาวสาวได้ สาวเอา ส่วนผู้ที่ขาดโอกาสหรือมีสติปัญญาความรู้ความสามารถน้อยมักจะถูกผู้อื่นเอาัดเอาเปรียบหรือขูดรีดเสมอจะสมัครเข้าทำงานก็สู้บุคคลอื่นไม่ได้จะประกอบอาชีพการงานอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จหรือบางคนเคยยากจนมาอย่างไรก็ยังจนอยู่อย่างนั้น ในชนบทต่างจังหวัดยังมีผู้ที่ยากจนเข็ญใจอยู่อีกมาก บุคคลเหล่านั้นยังคงรอคอยความหวังจากท่านผู้มีเมตตาจิตทั้งหลายท่านเคยคิดบ้างหรือไม่ว่าจะเสียสละความสุขสบายส่วนตัวเพื่อแบ่งปันความสุขนั้นให้แก่ผู้ที่ยังรอคอยความหวังอยู่

6.3 ลักษณะของความซื่อสัตย์

คุณธรรมจริยธรรม (2550,กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ลักษณะของความซื่อสัตย์ของบุคคลในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นต้องมีความซื่อสัตย์ดังนี้

1. บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม
2. ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
3. สละ แบ่งปัน ทรัพย์ เครื่องอุปโภค แก่ผู้ที่สมควรได้รับ
4. ช่วยแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา
5. ช่วยเพิ่มพูนความรู้ใหม่แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญา

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความซื่อสัตย์ หมายถึง การเสียสละในการช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องและแบ่งเบาภาระครอบครัว แบ่งปันอาหารและของใช้ บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือชุมชนรวมถึงบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ด้อยโอกาส

7. ความสามัคคี

7.1 ความหมายของความสามัคคี

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันร่วมมือการกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 1178) ได้กล่าวว่า สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียง ความปรองดองกัน ร่วมมือร่วมใจกันทำ

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2549,หน้า18) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กระทำการสิ่งต่างๆ สำเร็จลุล่วงโดยอาศัยบุคคลหลายคนร่วมมือกันให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียว

สมโชค เจตระการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การไม่ทะเลาะวิวาท ไม่สร้างความเดือดร้อนกับสังคมโดยรวม การร่วมมือในการทำงาน

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การร่วมมือกันทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีความพร้อมเพรียงหรือความปรองดองกัน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันในการทำงาน การร่วมมือการกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวม การไม่ทะเลาะวิวาท ไม่สร้างความเดือดร้อนกับสังคม

7.2 ความสำคัญของความสามัคคี

เสียงใต้รายวัน (2550, สิงหาคม 18) ได้กล่าวไว้ว่า ความสามัคคี จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยเหตุที่เรียกกันว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันกระทำซึ่งความเคารพระหว่างกันอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี มีความสุข ความสงบ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งไม่ทำลายกันได้ 6 ประการดังนี้

1. เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม พูดยต่อกันด้วยเมตตา คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สักสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5. สีลสามัญญดา ประพฤติให้ดีเหมือนบุคคลอื่นคือมีความประพฤติสุจริต ตั้งใจ รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญดา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายอันเดียวกัน

ธรรมทั้ง 6 ประการนี้เป็นคุณค่าก่อให้เกิดความระลึกถึงความเคารพนับถือกันและกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เพื่อป้องกันความทะเลาะ ความวิวาท แก่งแย่งกันเพื่อความพร้อมเพรียงร่วมมือผืนอกำลังกันเพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อาณิสสัยของความสามัคคีนี้ ท่านกล่าวไว้ว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข ความเจริญเป็นเหตุแห่งความสำเร็จในกิจการงานต่างๆ การงานอันเกินกำลังที่คนๆ เดียวจะทำได้ เช่น การก่อสร้างบ้านเรือนต้องอาศัยความสามัคคีเป็นที่ตั้งแมลงปลวกสามารถสร้างจอมปลวกที่ใหญ่โตกว่าตัวหลายเท่าให้สำเร็จได้ ก็อาศัยความสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นการรวมใจสามัคคีกันจึงเกิดมีพลัง ส่วนการแตกสามัคคีกันทำให้มีกำลังน้อย โทษของการแตกสามัคคีกันนั้นท่านกล่าวไว้ว่าหาความสุข ความเจริญไม่ได้ ไม่มีความสำเร็จด้วยประการทั้งปวง เหตุให้แตกความสามัคคีกันนี้อาจเกิดจากเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นไปได้ เหมือนเรื่องน้ำผึ้งหยดเดียวแต่เป็นเหตุให้เกิดสงครามได้เหมือนกัน ยกตัวอย่างเรื่องพวกเจ้าลิจฉวโนในเมืองไพศาลี แคว้นวัชชี มีความสามัคคีกัน พระเจ้าอชาตศัตรู ก็ทำอะไรไม่ได้ แต่พอเมื่อถูกวัสสการพราหมณ์ยุยงให้แตกสามัคคีกันเท่านั้นก็เป็นเหตุให้พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าโจมตีและยึดเมืองเอาไว้ได้ในที่สุด

ดังนั้นความสามัคคี ถ้าเกิดขึ้นในที่ใดย่อมทำให้ที่นั้นมีแต่ความสงบสุข ความเจริญ ส่วนความแตกสามัคคี ถ้าเกิดขึ้นในที่ใดย่อมทำให้ที่นั้นประสบแต่ความทุกข์ มีแต่ความเสื่อมเสีย โดยประการเดียว

7.3 ลักษณะของความสามัคคี

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ลักษณะของความสามัคคีเป็นการทำให้การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดบรรลุความสำเร็จได้ต้องเกิดจากความสามัคคีนั้นจะมีลักษณะของความสามัคคีดังนี้

1. รักหมู่คณะ มีใจหวังดี
2. มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ
3. เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม
4. เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ
5. ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพียงเป็นหนึ่งใจเดียวกันเพื่อให้การทำกิจกรรมสำเร็จ เช่น การเล่นกับผู้อื่นโดยไม่ทะเลาะหรือโกรธกัน บอกเหตุผลในการปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัย การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มโดยไม่บิดพลิ้วและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

8. การประหยัด

8.1 ความหมายของการประหยัด

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 18) ได้กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของเงินทองอย่างเหมาะสมแก่สภาพไม่มากเกินไปไม่สูญ สู้รวยเพราะจะนำมาซึ่งความสิ้นเนื้อประดาตัว

สมโชค เณระการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ปิดน้ำปิดไฟทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายอย่างพอเหมาะพอควรเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุดการรู้จักใช้ รู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตนและสังคม

ดังนั้นสรุปได้ว่า การประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้วัสดุและอุปกรณ์อย่างเหมาะสมกับงาน ใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด การรู้จักใช้ รู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตนและสังคม

8.2 ลักษณะของความประหยัด

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า บุคคลจะมีหลักของความประหยัดเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งจะมีลักษณะของความประหยัด ดังนี้

1. รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เหมาะกับสถานการณ์
2. ใช้ทรัพย์เท่าที่จำเป็น สมควรแก่อัตภาพ
3. รู้จักใช้ประโยชน์จากของเก่า
4. รู้จักทำของใช้เอง
5. ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความประหยัด หมายถึง การใช้วัสดุสิ่งของเครื่องใช้หรือของเล่นโดยไม่แตกหักเสียหาย สิ้นเปลือง ปิดไฟ ปิดน้ำเมื่อไม่ใช้รับประทานและอาหารเสริมหมดทุกครั้ง

9. ความยุติธรรม

9.1 ความหมายของความยุติธรรม

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง, บัณฑิต ผังนรินทร์ และต่อศักดิ์ ซอแก้ว (2546, หน้า 148) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง ผู้บริหารจะต้องเป็นคนตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ ตลอดจนเชื่อใจได้ในการสื่อสาร ต้องมีความยุติธรรมปราศจากอคติและการมุ่งร้าย

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 911) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผลทั้ง ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความยุติธรรมเป็นคุณลักษณะของประชากรที่พึงประสงค์ของคนไทย

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 18) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงเป็นธรรม เช่น ผู้เป็นหัวหน้ามีความยุติธรรมต่อลูกน้องทุกคนไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะชัง พิจารณาอย่างตรงไปตรงมามีเหตุมีผล มีความเสมอภาคเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

ดาวเด่น บุรัมย์ย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผลความเที่ยงธรรม ความชอบและความชอบด้วยเหตุผล

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความไม่ลำเอียง ไม่เห็นผิดเป็นชอบ ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอรักใคร่ โกรธเกลียดกลัว หลง

9.2 ลักษณะของความยุติธรรม

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าการปฏิบัติหน้าที่หรือการทำงานร่วมกันต้องมีความยุติธรรมตามลักษณะของความยุติธรรมดังนี้

1. ไม่เห็นผิดเป็นชอบ
2. ไม่ลำเอียงเพราะความรักใคร่ โกรธเกลียด กลัว หลง

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้านความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงเป็นธรรมกับทุกคน ไม่ลำเอียงพิจารณาอย่างตรงไปตรงมามีเหตุมีผล มีความเที่ยงธรรม มีความชอบธรรมความชอบด้วยเหตุผลทั้งความซื่อสัตย์ ความสุจริตรวมถึงความยุติธรรม

10. ความอดสาหัส

10.1 ความหมายของความอดสาหัส

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน

เนตร์พัฒนา ยาวีราข (2549, หน้า 18) ได้กล่าวว่า ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายาม อดทนพากเพียรไม่ท้อถอยแม้มีอุปสรรค พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรค ภาระหรือวัน มีความพยายาม

สมโชค เจริญการ (2550, กรกฎาคม 5) ได้กล่าวว่า ความอดสาหัส หมายถึง สามารถแก้ปัญหา ทำงานที่ได้รับมอบหมายและหารายได้พิเศษได้ด้วยตนเองเมื่อจำเป็น

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วง ความมีมานะพยายามใน การประกอบงาน ที่สุจริตด้วยความขยันขันแข็ง อดทน เอาใจใส่อยู่เป็นนิจและเสมอต้นเสมอปลายโดยใช้สติปัญญาเพื่องานที่ทำบรรลุผลสำเร็จและได้รับผลดีสูงสุด

ดังนั้นผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายาม อดทน พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรค ภาระหรือวัน มีความพยายาม สามารถแก้ปัญหา รวมถึงการทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความอดสาหัส

10.2 ลักษณะของความอดสาหัส

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่าบุคคลจะมี ความอดสาหัสในการปฏิบัติงานด้วยความขยันขันแข็ง อดทนด้วยความพยายามเพื่อให้ การปฏิบัติงานนั้นบรรลุผลสำเร็จได้นั้นต้องมีลักษณะของความอดสาหัสดังนี้

1. มานะอดทน
2. บากบั่น พยายาม ไม่ท้อถอย
3. ขยัน

4. ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งธุระการงานทั้งของตนเองและทั้งที่ได้รับ มอบหมาย ให้ปฏิบัติ

5. พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรค

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับ ด้านความอดสาหัส หมายถึง ความมีมานะอดทน ความบากบั่น พยายาม ไม่ท้อถอย ไม่ละเลย หรือทอดทิ้งงานของตนหรือทั้งที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติและพยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะ อุปสรรค

11. ความเมตตากรุณา

11.1 ความหมายของความเมตตากรุณา

สุภาพร พิศาลบุตร (2544, หน้า 11) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข ความสุขคือจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 872) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุขและคำว่า “กรุณา” หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นข้อปฏิบัติใน หลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาที่จะทำให้มนุษย์กลายเป็นพระพรหมเรียกว่า “พรหมวิหาร”

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 18) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง มีจิตใจดีต่อผู้อื่นมีความรักใคร่ ปรารถนาดีต่อผู้อื่น ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความคิด ช่วยเหลือเกื้อกูลหรือช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เช่น การให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ อาจ ด้วยทรัพย์สินหรือคำพูด เป็นต้น จริยธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ตั้งมาของสังคมไทยทุกคนควรรักษาไว้ เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติและความเจริญของประเทศ

ดาวเด่น บุเรรัมย์ (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข สามารถแสดงออกได้โดยการช่วยเหลือโดยการกระทำหรือวาทกรรมถึงการไม่คิดร้ายต่อผู้อื่นด้วย

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความเมตตากรุณาและความปรารถนาดีกับผู้อื่น ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความคิดช่วยเหลือเกื้อกูลหรือช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดปัญหา

11.2 ลักษณะของความกรุณาหรือพรหมวิหาร 4

คุณธรรมจริยธรรม (2550, กรกฎาคม 25) ได้กล่าวว่า ลักษณะของความ กรุณาหรือพรหมวิหาร 4 มีดังนี้

1. เมตตา คือความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์เดือดร้อนเป็น สภาพจิตใจที่เกิดต่อเนื่องจากความเมตตาเพราะความเมตตาเป็นเพียงความรัก ความปรารถนาดี ที่อยากให้พ้นทุกข์ยังไม่ได้กระทำการช่วยเหลือ ดังนั้นเมื่อมีเมตตาแล้วก็ต้องมีความกรุณาลงมือ

ช่วยเหลือด้วยความรักความสงสาร ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคน และสัตว์ทั้งปวง การปฏิบัติเกี่ยวกับกรณานั้น เริ่มแรกก็ด้วยการปลุกฝังความรัก ความเมตตา แล้วเกิดความสงสาร ผู้ได้รับความลำบากไม่ว่าสัตว์หรือคน เมื่อมีคุณธรรมเรื่องกรุณาเกิดขึ้น การแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้นๆ เช่น การช่วยเหลือคนเจ็บ ช่วยเหลือคนยากไร้อนาถา ช่วยเหลือสัตว์เร่ร่อนไม่มีเจ้าของ เช่น สุนัขจรจัดข้างถนน เป็นต้น

2. ความกรุณาเป็นเรื่องของความสงสาร เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ประสบความทุกข์เดือดร้อน มีความรู้สึกห่วงใยไปกับความทุกข์หรือความเดือดร้อนของคนอื่น จนไม่อาจที่จะนิ่งเฉยอยู่ได้ ความกรุณาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้คนเป็นนักเสียสละเพิ่มกำลังให้คุณธรรมเรื่อง จาคะ ทวีคุณขึ้นพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้มีความสุข คุณธรรมข้อนี้จะแสดงว่าผู้ประพฤตินั้นมีฐานคุณธรรมเรื่องเมตตาสูงส่งมาก จนมองเห็นสภาพชีวิตของผู้อื่นเป็นเช่นกับคนดังนั้นความทุกข์ของผู้อื่น ตนจึงทนอยู่ไม่ได้จะต้องหาทางช่วยเหลือ ในทันทีทันใดเท่าที่สามารถจะช่วยเหลือได้ เป็นต้นว่า เมื่อเกิดอุทกภัยวาตภัยหรืออัคคีภัย ผู้มีจิตใจกรุณา ก็จะอยู่นิ่งเฉยไม่ได้ จะต้องช่วยเหลือเป็นต้นว่า ส่งผ้า อาหารและอื่นๆ ไปบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ที่ได้รับเคราะห์กรรม

3. มุกิตา คือความชื่นบาน พลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะพ้นทุกข์นั้นจะเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือผู้อื่น มุกิตาจึงเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคนใจกว้างไม่คับแคบ นับเป็นความดีอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น นักกีฬาเมื่อแข่งขันกีฬา และฝ่ายตรงข้ามมีชัยชนะ ผู้มีมุกิตาย่อมไม่เดือดดาลเข้าลักษณะขี้แพ้วขี้เหนียวหรือกีฬาแพ้นคนไม่แพ้ แต่ผู้มีมุกิตาจะต้องรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ทำใจได้ ยอมรับความพ่ายแพ้ และฝึกปรือฝีมือสำหรับการแข่งขันครั้งต่อไป และมีน้ำใจแสดงความยินดีกับฝ่ายที่ชนะ โดยไม่มีความอิจฉาริษยา หรือกลั่นแกล้ง คุณธรรมข้อนี้ยังหมายความถึงการให้การสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย

4. อุเบกขา คือการทำใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง กล่าวคือในการตัดสินใจเรื่องใดๆ จะต้องพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา มีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรมสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผลแล้วปฏิบัติลงไปด้วยความเยือกเย็นสุขุมรอบคอบ สามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้องหรือความยุติธรรมไว้ได้

พรหมวิหารทั้ง 4 ประการนี้เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติเป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทยซึ่งในปัจจุบันนี้อำนาจวัตถุนิยมบีบรัดให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้สามารถรักและเมตตาแม้แก่ศัตรูของเราได้ ย่อมจะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ว่า “พึงแผ่เมตตาให้แม้แก่โจรผู้กำลังตัดหรือเลื่อยอวัยวะเช่นแขนหรือขาของตน” ดังนั้นการฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้มีคุณธรรม “พรหมวิหาร” ในเบื้องต้นควรปฏิบัติดังนี้

1. มองผู้อื่นในแง่ดี ตั้งความปรารถนาดีต่อคนทั่วไป
2. แม่เมตตา
3. ขวนขวายให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่น
4. ไม่คิดอิจฉา ริษยา มุ่งร้าย
5. แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ
6. วางใจเป็นกลางมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง
7. ในเวลาปกติ หรือ เหตุการณ์ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ควรเจริญเมตตา
8. ในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ คนอื่นได้รับความทุกข์และเดือดร้อน

ควรแสดงความกรุณา

9. ในเวลาที่ผู้อื่นประสบผลสำเร็จใดๆ ในชีวิตควรแสดงมุทิตา
10. ในเวลาที่ผู้อื่นเกิดความวิบัติ วิปโยค ต้องสูญเสียและสูญเสียเกินกำลัง

ที่จะช่วยเหลือได้ก็ต้องแสดงอุเบกขา วางเฉย ไม่ซ้ำเติม

พึงสังเกตว่าการเจริญพรหมวิหารนี้เฉพาะจงใจให้ผู้นิยมปฏิบัติต่อผู้น้อย และการปฏิบัตินั้นจะต้องไม่ใช่แบบเลี้ยงลูกให้เป็นโจรหรือขวานากับงูเห่า หมายความว่าด้วยความรักความเมตตาก็ปล่อยให้ทำอะไรตามใจจนในที่สุดลูกก็เสียคนทำอะไรไม่เป็น นอนตื่นสาย ขี้เกียจ หลงไปในทางอบายดังนั้นการแสดงความเมตตาจึงต้องมีสติระลึกรู้ด้วยความเมตตาที่ก่อให้เกิดผลดีหรือร้ายต่อบุคคลที่ได้รับ

ความเมตตาเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือผู้อื่น มุทิตาจึงเป็นธรรมที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคนใจกว้างไม่คับแคบ นับเป็นความดีอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น นักกีฬาเมื่อแข่งขันกีฬาและฝ่ายตรงข้ามมีชัยชนะ ผู้มีมุทิตาย่อมไม่เดือดดาลเข้าลักษณะขี้แพ้วขี้เหนียวหรือกีฬาแพ้นคนไม่แพ้ แต่ผู้มีมุทิตาจะต้องรู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย ทำใจได้ ยอมรับความพ่ายแพ้ และฝึกปรือฝีมือสำหรับการแข่งขันครั้งต่อไปและมีน้ำใจแสดงความยินดีกับฝ่ายที่ชนะโดยไม่มี ความอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้งคุณธรรมข้อนี้ยังหมายความว่าให้การสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย

ดังนั้นสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับด้าน ความเมตตากรุณา หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น การแสดงอาการทางกาย วาจากับผู้อื่น ด้วยความสุภาพ นุ่มนวล ช่วยปลอบใจผู้ที่ได้รับความลำบาก แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ ความสุขและความสำเร็จ ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความเกรี้ยวโกรธเคียดแค้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ระพีณ ชูชื่น (2533, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า

1) ด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมของนักเรียนภายในสถานศึกษา การสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียน พระสงฆ์ส่วนมากเคยเข้ามาสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน และพระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรม แก่นักเรียนมากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง วิธีการสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์ ส่วนมากเข้ามา เป็นครูสอนจริยศึกษาประจำในโรงเรียน รองลงมาคือ เป็นวิทยากรรับอาราธนามาแสดง ชรรถเทศนา หรือแสดงปาฐกถาธรรมในโรงเรียนตามโอกาสพิเศษ เช่น วันไหว้ครู เนื้อหาทางจริยธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอนอบรมในโรงเรียนที่ตรงกับคุณธรรม 30 ประการ คือ เรื่องความเมตตา กรุณา มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และ เสียสละ การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมากเคย มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน กิจกรรมในวัน สำคัญทางศาสนาที่พระสงฆ์เข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมในวันวิสาขบูชา รองลงมาคือ วันอาสาฬหบูชา พระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน โดย เป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครู-อาจารย์และผู้จัดมากที่สุด การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายใน สถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรม กิจกรรมที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากที่สุดคือ รายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียน รองลงมาคือ โครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อนบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมพระสงฆ์ส่วนมากให้ความร่วมมือกับคณะครู-อาจารย์ผู้จัดและรองลงมาคือ ให้คำแนะนำแก่คณะครู-อาจารย์ผู้จัดการ สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายนอก สถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนนอกสถานศึกษากิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นเป็นส่วนมากคือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม พระสงฆ์ส่วนมากจะให้คำแนะนำปรึกษาแก่คณะครู-อาจารย์ผู้จัดกิจกรรม

2) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยศึกษาในโรงเรียน การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านจริยศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำ ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาแก่นักเรียน โดยพระสงฆ์จะให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาที่ตรงกับคุณธรรม 30 ประการ ในเรื่องความกตัญญูกตเวทีมากที่สุด รองลงมาคือ ความเมตตา กรุณา อุเบกขาการให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ ปัญหาครอบครัวที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมทาง บ้านไม่ดี เช่น มีแหล่งมั่วสุมการพนัน มีขโมย ปัญหาทาง การเรียนที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดคือ เรื่องนักเรียนไม่เข้าใจบทเรียน ปัญหาทางการเงินที่ให้คำแนะนำปรึกษา

มากที่สุด คือ เรื่องการขาดทุนทรัพย์ในการเรียน ปัญหาสุขภาพที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุด คือ เรื่องนักเรียนมีความบกพร่องทางด้านร่างกาย เช่น สายตา วิธีการให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยส่วนมากวิธีที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้คำแนะนำปรึกษาที่วัด เมื่อนักเรียนไปปฏิบัติกิจกรรมที่วัด รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ ปรึกษาที่โรงเรียนเมื่อคณะครู-อาจารย์นิมนต์ไป 3) ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางจริยธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นโดยมีพระสงฆ์ให้การชักชวนเป็นบางครั้งกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรม วันวิสาขบูชา และรองลงมาคือ วันมาฆบูชาและวันอาสาฬหบูชา กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาพิธีของโรงเรียนที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกมากที่สุดคือการดักบาตร รองลงมาคือ การฟังเทศน์ กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิก ส่วนมากคือ พิธีพุทธมาฆะ รองลงมาคือ การบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน วิธีการที่พระสงฆ์ใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชนที่วัดเมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนาที่วัด

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการ บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมระดับหัวข้อในวิชาวาทวิทยาสำหรับครูประถมศึกษา มีวัดอุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในวิชาวาทวิทยาสำหรับครูประถมศึกษา 215210 ที่สอนในภาคเรียนที่ 2/2546 ภาควิชาการประถมศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นแก่นักศึกษาที่ร่วมโครงการเป็นนักศึกษาสาขาการประถมศึกษา ระดับชั้นปีที่ 1 จำนวน 57 คน ที่นับถือพุทธศาสนาในด้านกระบวนการเรียนรู้ พบว่า การเรียนการสอนดำเนินไปตามปกติ การบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมเข้าในหัวข้อเรื่อง การอภิปรายและการโต้วาที มิได้ส่งผลเสียต่อกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ในแผนการสอน แต่กลับช่วยให้เกิดผลดีมากยิ่งขึ้น มีความสมบูรณ์ในกิจกรรมมากขึ้น กิจกรรมที่เป็นงานรายบุคคล นักศึกษาส่วนมากยังติดอยู่กับความประเพณีเดิม เช่น เห็นว่าการลอกการบ้าน การส่งข่าวกำหนดเป็นเรื่องไม่เสียหาย ไม่ผิดศีลธรรม เมื่อได้เรียนด้วยกระบวนการตามงานวิจัยแล้วนักศึกษามีความเข้าใจในผลของการกระทำที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อกันและกันมากขึ้น ยอมรับและรับรู้ว่าการสร้างเหตุหนึ่งจะส่งผลต่อเหตุอื่น ๆ เป็นโซ่เรื่อย ๆ ไป แม้ไม่นับถือศาสนาใดๆก็ตาม กิจกรรมกลุ่มภาคปฏิบัติ ได้แก่การอภิปราย โต้วาทีในเชิงการอิงอาศัยเชิงพุทธ นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ดี มีมุมมองที่ดี มีเหตุผลสนับสนุนและคัดค้านอย่างสมเหตุสมผล ในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์เรื่องราวปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา พบแนวคิดของนักศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่กลุ่มที่ 1 นักศึกษาไม่แน่ใจว่าเป็นหลักธรรมะของพระพุทธศาสนาหรือไม่ แต่ก็ยังเห็นเป็นเรื่องปกติที่พบเห็นทั่วไป นักศึกษาไม่สามารถแยกได้ว่าผิดถูกตรงไหน เห็นเป็นเรื่องธรรมดา กลุ่มที่ 2 ทราบว่าไม่ใช่หลักธรรมะของพระพุทธศาสนาแต่ก็ไม่เห็นว่าผิดถูกตรงไหนเพราะเห็นวัดต่างๆ กระทำเช่นนั้น

จนกลายเป็นเรื่องถูกต้องไป ส่วนกลุ่มที่ 3 เห็นว่าเรื่องดังกล่าวไม่ใช่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ผู้กระทำถือว่าเข้าข่ายหลอกลวงประชาชนพฤติกรรมนอกห้องเรียน คือกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อนเตือนเพื่อน ทั้งในชั่วโมงเรียนและนอกเวลาเรียน ทั้งการให้กำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆด้วยความมีสติ และชวนกันละสิ่งไม่ดีที่เคยกระทำ ชวนกันใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ดักเตือนกันเรื่องการใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า และการแสดงความมีน้ำใจต่อครูอาจารย์ด้วยการช่วยลบกระดาน เปิด-ปิดไฟฟ้า เปิด-ปิดเครื่องเสียง ช่วยถืออุปกรณ์การสอน เป็นต้นนักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในกิจกรรมนี้และกระทำด้วยความสมัครใจเต็มใจและได้รับผลสะท้อนที่ดีตามมา ส่วนการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมให้เกียรติสถาบันด้วยการไม่ประพฤติตนในทางเสื่อมเสีย มีนักศึกษาบางส่วนใหญ่ตระหนักว่าควรกระทำในด้านการประเมินผลกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถประเมินตามสภาพจริงได้และในส่วนของผู้สอนได้พัฒนาแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งพบว่าสามารถที่จะนำเนื้อหาหรือกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมาบูรณาการในการเรียนการสอนได้เสมอ ส่วนข้อเสนอแนะได้แก่ต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมจริยธรรมเข้าในกระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ทำซ้ำๆ ย้ำมากๆ และควรใช้เทคนิคอย่างหลากหลาย

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548, หน้า 95 - 97) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีได้ข้อสรุปว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนไทยควรมี 3 มิติ คือด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านความคิดความเชื่อ และด้านการปฏิบัติตนด้านความรู้ความเข้าใจได้แก่ 1) มีความรู้ความเข้าใจหลักและระเบียบการปกครองประเทศในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น 2) มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่น 3) มีความรู้ความเข้าใจในความเกี่ยวข้องกันของสภาพภาพของผู้คนกลุ่มต่างๆในสังคมในเชิงซ้อน 4) มีความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองในมิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนและการเมืองภาคประชาชนเข้าใจเรื่องของสิทธิชุมชน ทูทางสังคมอันหลากหลาย 5) มีความรู้ความคิดเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในระดับประเทศและระดับโลกที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทย 6) มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิถีชีวิตอย่างใหม่ตามควรแก่วิชาชีพของตนด้านความคิดเห็นทัศนคติ ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 2) มีทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร 3) เป็นผู้มีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์บ้านเมือง 4) เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตและค่านิยมอย่างไทย 5) เห็นคุณค่าและผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น 6) มีความคิดเห็นที่ทันสมัยด้านการปฏิบัติตน ได้แก่ 1) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม และกฎกติกาของชุมชนท้องถิ่นประเทศชาติ 2) ปฏิบัติตนตามหลักสิทธิหน้าที่ของพลเมือง 3) ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น 4) มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นเรื่องของการจรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ ความดีงามของสังคมอย่างไรก็ตาม ลักษณะเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนการสอนที่มีบรรยากาศแบบเปิดคือเปิดโอกาส เปิดความคิดและเปิดรับข้อมูลใหม่ที่เป็นปัจจุบัน มีกระบวนการจัดกิจกรรมและจัดหลักสูตรในลักษณะที่เป็น

การข้ามรายวิชาหรือเชื่อมโยงเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในทุกหลักสูตรและทุกกิจกรรมของโรงเรียนโดยครูและผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีความมุ่งมั่นชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียน

ทิวฤทธิ์ สุตะพันธ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสะพือวิทยาคาร พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ 1) ด้านวินัยความรับผิดชอบของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประเด็นมาโรงเรียนทันเข้าชั้นเรียนของวิชาแรกอยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็นที่เหลืออยู่ในระดับมาก 8 ประเด็น ระดับปานกลาง 6 ประเด็น โดยประเด็นนักเรียนแต่งกายถูกต้องตามที่โรงเรียนกำหนด และนักเรียนเต็มใจทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากครู มีค่าเฉลี่ยสูง และประเด็นนักเรียนส่วนใหญ่ตั้งใจปรับปรุงผลการเรียนให้ดีขึ้นแต่นักเรียนบางคนไม่คิดจะปรับปรุงผลการเรียนถือว่าไม่ตกก็ดีแล้ว มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) ด้านความประหยัดของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมในระดับมาก 17 ประเด็นระดับปานกลาง 3 ประเด็น โดยประเด็น นักเรียนเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และราคาถูกและนักเรียนดูแลรักษาสิ่งของในบ้านให้อยู่ในสภาพดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ นักเรียนใช้สิ่งของที่เป็นของส่วนรวมด้วยความระมัดระวังส่วนประเด็น นักเรียนวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ได้รับจากผู้ปกครองมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3) ด้านความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมพบว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากโดยประเด็นนักเรียนแสดงกิริยาสุภาพอ่อนน้อมต่อครูทุกคนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาประเด็นคือ นักเรียนช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง โดยการช่วยทำงานบ้านและประเด็น เวลาโกรธนักเรียนระงับความโกรธไม่ได้ และพูดคล้ายๆเสียงตะคอกผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 4) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต พบว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากโดยประเด็นนักเรียนมักลอกการบ้านส่งครูมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นประเด็น นักเรียนเข้าห้องชำระหว่างเปลี่ยนห้องเรียนและประเด็นนักเรียนอ่านหนังสืออ่านเล่นอยู่ในห้องเมื่อผู้ปกครองนักเรียนให้ช่วยทำงานบ้านนักเรียนจะบอกที่กำลังอ่านหนังสือเตรียมสอบ มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด และผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสะพือวิทยาคาร นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีคุณธรรมจริยธรรมในภาพรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่าเพศหญิงมีคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมในทุกด้านมากกว่าเพศชาย จำแนกตามช่วงชั้น พบว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในช่วงชั้นที่แตกต่างกันมีคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่านักเรียนที่เรียนอยู่ช่วงชั้นที่ 4 มีคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมในทุกด้านมากกว่านักเรียนที่อยู่ช่วงชั้นที่ 3 จำแนกตามระดับชั้น พบว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในระดับชั้นที่แตกต่างกันมีคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

รุทจิโร (Ruggiero, 1988, pp.121 -122) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมทางศีลธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นโดยเห็นว่าค่านิยมจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาจริยธรรม คือ

- 1) การเห็นคุณค่าของผู้อื่น (respect for persons) ซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้เกิดการปฏิบัติตนการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างให้เกิดเกียรติและเห็นคุณค่า
- 2) ความตรงไปตรงมา (fairness) หมายถึง การปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติด้วยความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นไม่เท่าเทียมกัน
- 3) ความยุติธรรม (justice) หมายถึง การปฏิบัติต่อบุคคลต่างๆ บนพื้นฐานของกฎกติกาอย่างเดียวกัน
- 4) ความเอื้ออาทร (caring) หมายถึง การเอาใจใส่ในความสนใจ ความต้องการ ความจำเป็น และความทุกข์ความสุขของคนอื่นโดยพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้หนึ่งต้องการ
- 5) มีกฎที่ทรงคุณค่า (golden rule) คือ ควรมีหลักการประจำใจว่าจงปฏิบัติต่อคนอื่นประดุจดังที่ท่านต้องการให้คนอื่นปฏิบัติต่อตนเอง โดยมีหลักอยู่ในใจว่าก็ต้องมีเมตตา สามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ พร้อมให้ความร่วมมือ ใจกว้างมีความอดทนอดกลั้น มีความเป็นมิตรมีจรรยาบรรณ
- 6) ควบคุมตนเองได้ (self - control) โดยสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองไม่แสดงการกระทำที่ไร้เหตุผล
- 7) มีความรับผิดชอบ (sense of responsibility) คือ การยอมรับรับผิดชอบผลของการกระทำที่เกิดขึ้นจากการเลือกของตนเองโดยไม่โยนความผิดไปให้ผู้อื่นหากผลของการกระทำออกมาในเชิงลบ
- 8) ความซื่อสัตย์ (honesty) คือ การยึดถือแนวทางที่ถูกต้องไม่หลอกลวงผู้อื่นและตนเอง
- 9) ยอมรับในอำนาจหน้าที่ของบุคคล (respect for authority) คือ การให้ความเคารพต่ออำนาจหน้าที่เพื่อให้การทำงานและการอยู่ร่วมกันดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบระเบียบ
- 10) มีความจงรักภักดี (loyalty) คือ การมั่นคงต่องานต่อบุคคลหรือต่อองค์กรที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจไม่ใช่เฉพาะบุคคลที่อยู่เหนือเท่านั้น เช่น ครอบครัว นายจ้าง ประเทศและเพื่อน เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศทำการศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน พบว่าเยาวชนมีปัญหাজริยธรรมเนื่องจากตัวนักเรียน ครอบครัว สิ่งแวดล้อมและโรงเรียน ซึ่งในการดำเนินการสอนตามปกติของครูก็มีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมกับหัวข้อเรื่องที่สอน ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์นั้นจะช่วยสนับสนุนโดยเข้าไปสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนภายในโรงเรียนให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหাজริยธรรมกับนักเรียนและช่วยเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา